

K R Á S A N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

PODZIM/ZIMA 2014

ROČNÍK XIV (56)

35. výročí
českého svazu
ochránců přírody

**Ekovýchova
v záchranných stanicích
Hodonínská doubrava
Nový občanský
zákoník**

**Bečovská
botanická zahrada**

Vážení čtenáři,

jak jistě víte, Český svaz ochránců přírody letos slaví 35 let od svého vzniku. Je to výročí půlkulaté, a tak spíše než k velkým oslavám jsme ho využili k pátrání po vlastní historii. Písemných pramenů z prvních let činnosti a zejména z doby, která vzniku předcházela, se mnoho nedochovalo, a interpretace dalších je nejednoznačná. Zaměřili jsme se proto především na vzpomínky pamětníků. S plným vědomím toho, že ani ty nejsou spolehlivým zdrojem informací – po třiceti či čtyřiceti letech již člověk mnohé zapomněl, pomíchaly se příčiny a následky, někdy něco snad popisuje jinak i úmyslně. Přesto jsme se do této práce pustili, s přesvědčením, že bádání v listinách, hledání další a snažit se o jejich interpretaci budou moci i další generace, ale vzpomínky se postupně nenávratně ztrácejí.

V rubrice Rozhovor v tomto čísle najdete malou ochutnávku, více vyjde v samostatném sborníčku někdy počátkem příštího roku. Víím, že mnohý řekne, že „tak to přeci nebylo“. Řekne-li to s tím, že bude ochotný se o svoji verzi příběhu podělit, budeme rádi!

Za redakci

Honza Moravec

Ministerstvo životního prostředí

Vychází s grantovou podporou Ministerstva životního prostředí. Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska Ministerstva životního prostředí.

FOTO NA OBÁLCE JIŘÍ ŠINDELÁŘ/Bečovská botanická zahrada

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU POKLAD V PÍSEČNÝCH DUNÁCH – NÁRODNÍ PŘÍRODNÍ PAMÁTKA HODONÍNSKÁ DOUBRAVA (J. SLADKÝ)	2
	PŘÍRODNÍ PAMÁTKA DOBŠENA V PÉČI POZEMKOVÉHO SPOLKU KOSENKA (M. JANÍK)	6
	HALÓ, TADY CENTRÁLNÍ DISPEČINK ZÁCHRANNÝCH STANIC (Z. NEZMEŠKALOVÁ)	8
	ŽIVÁ ZAHRADE MÁ ZŠ BŘIDLICHŇ ŽIVOU ZAHRADU...? (K. LANDOVÁ, P. STÝBLO)	9
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA EKOLOGICKÁ VÝCHOVA A OSVĚTA V ZÁCHRANNÝCH STANICÍCH (Z. NEZMEŠKALOVÁ)	10
	DŮM PŘÍRODY POODŘÍ – NOVÉ NÁVŠTĚVNICKÉ STŘEDISKO (P. OREL) ...	14
	KRAJINA A LIDÉ VE STÍNU MOTÝLÍCH KŘÍDEL ANEB BĚLOKARPATSKÝ LIFE+ (L. AMBROZEK)	16
	ZÁZRÁKY SE DĚJÍ... (J. ŠINDELÁŘ)	20
	ZELENÉ PARAGRAFY NOVINKY V ČESKÉM PRÁVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLIČKOVÁ)	22
	NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK A OCHRANA PŘÍRODY (M. DAMOHORSKÝ) ...	25
	PRO DĚTI	26
	NAUČNÉ STEZKY NAUČNÁ STEZKA ZÁSMUCKOU BAŽANTNICÍ (J. MORAVEC)	28
	POZORUJEME PŘÍRODU FOTOPAST (V. BARTUŠKA)	30
	OKÉNKO DO HISTORIE PROFESOR FRANTIŠEK HRON	31
	ROZHOVOR S OTTO HOFFMANNEM O ZALOŽENÍ ČSOP A JEHO PRVNÍCH KRŮČÍCÍCH	32
	NAŠE ČINNOST STALO SE	34
	SETKÁNÍ ČSOP PO TŘINÁCTÉ (P. MILEROVÁ)	36

MILÍ PŘÁTELE,

již několik let mi připadá, že se nejen na politické scéně, ale i v poměrně široké veřejnosti stává téměř synonymem slovního spojení „ochrana přírody“ sousloví „národní park Šumava“. Na jednu stranu by se nám mohlo líbit, že osud našeho krásného lesnatého pohoří leží tolika lidem na srdci. Na stranu druhou mne osobně velmi mrzí, že jak jsou všichni vyčerpáni disku-

semi o barvě lesa a rozvoji obcí na jihozápadě Čech, nezbývá už prostor na ochranná témata další, také velmi důležitá a naléhavá.

Ve stínu zůstávají další národní parky a chráněné krajinné oblasti. Málo se mluví o unikátně husté síti maloplošných chráněných území (dnes je jich už hodně přes 2000!), péče o niž je rovněž zvláště v některých krajích vážným problémem. Kvůli zařazení do soustavy Natura 2000 se vyhledávají desítky a desítky dalších přírodních památek a rezervací, aniž by v krajských rozpočtech přibývalo financí na jejich údržbu, spíše naopak. Situaci ještě zhoršují hromadná výběrová řízení, jejichž výsledkem je ztráta vazby místních lidí a dobrovolných ochránců k nim léta opečovávaným lokalitám.

Nevím, jestli si někteří ještě pamatujete starý vtíp o Leninovi, který končí slovy „bojím se otevřít vepřovou konzervu“. Se Šumavou je to už dost podobné, vyhnout se jí prostě nelze. V současné době Ministerstvem životního prostředí předkládaná novela zákona o ochraně přírody a krajiny, která výrazně překopává ochranné podmínky všech národních parků, je také reakcí na několikrátý pokus Parlamentu přijmout zákon o Šumavě. Myslím si, že cesta obecné úpravy je správná, i když riziko změkčení ochrany v ostatních národních parcích kvůli trvajícím sporům kolem toho největšího tady samozřejmě je. Jménem ČSOP jsme spolu s dalšími nevládkami uplatnili mnoho připomínek, od výhrad k samotné definici národních parků přes vztah k lesnímu zákonu či konkretizaci některých ochranných podmínek až po např. vypuštění zákazu bivakování. Řada z nich byla na úrovni ministerstva akceptována, hlavní práce nás ovšem čeká při průchodu novely Sněmovnou, kde se dá čekat téměř cokoliv.

Na závěr bych se ale rád vrátil z ministerských a parlamentních kanceláří do šumavských lesů. Jsem dnes přesvědčen, že v určitém slova smyslu je spor o Šumavu opravdu úhelným kamenem ochrany přírody a že dokonce probíhá v nás uvnitř. Ani já jsem se při prvních návštěvách v 90. letech neubráníl pochybnostem, jestli nemají pravdu spíš zastánci zasaňování. Jestli bychom přece jen neměli ještě přírodě nějakou dobu pomáhat, než dojdeme k závěru, že už si „pomůže sama“. Nechci se nikoho dotknout, protože slova často nedokážou přesně popsat, co chce člověk sdělit. Ale dnes si myslím, že je to hluboko v nás pocit určité pýchy (nebo nedostatku pokory, chcete-li), že my jsme páni tvorstva, jen my víme, co je pro přírodu nejlepší, a budeme jí vládnout. Je dnes na naší planetě stále méně míst, kde jsme ochotni dát přírodě svobodu. Přál bych si, aby kraj slatí a horských smrčín byl jedním z nich. ☺

Libor Ambrozek
Libor Ambrozek
předseda ČSOP

Krásna našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

podzim/zima 2014 – ročník 14. (56.)

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904. Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma. Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND,
Michelská 5, 140 00 Praha 4-Michle

telefon: 222 516 115, 222 511 494,

e-mail: knd@csop.cz, web: knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová, studio RedGreenBlue

Korektury: Stanislava Bartošová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Jakub Hromas,
Jan W. Jongepier, Petra Orálková, Pavel Pešout, Ladislav Ptáček

(předseda), Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval,
Václav Záruba

Tisk: PROTISK, s.r.o., České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 25. 10. 2014

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 15. 2. 2015

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

Čestná rada ČSOP: doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., prof. Ing. Jan Jeník, CSc., prof. RNDr. Pavel Kindlmann, DrSc., Čestmír Klos, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Slavomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, Ing. Pavel Pešout, PhDr. Přemek Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová, PhDr. Vladimír Špidla, Ing. Jaroslav Ungerman, CSc., Ing. František Urban

Poklad v písečných dunách národní přírodní památka Hodonínská doubrava

Naše největší historická doubrava se od letošního dubna stává národní přírodní památkou. Od středověku se tu na vátých píscích vyvinul s přispěním člověka dubový les se staletými stromy a celou škálou vzácných druhů rostlin a živočichů. Zda dokážeme tak cennou památku uhájit, to se teprve ukáže.

K Doubravě patří dálkové, až kilometrové průhledy, při nichž všude kolem nevidíte než rozvolněné listnaté stromy. Mezi kmeny dubů stále proniká spousta světla. Nejde o prales v obvyklé podobě, zdejší les je místy natolik řídký, že připomene anglický přírodní park. Chráněné území tvoří šest fragmentů porostů dubu letního, starých 120–150 let, o rozloze přes 750 hektarů. Vzácně lze narazit na výrazně mohutnější stromy, víc než dvěstěleté velikány, pozůstatky po původním tzv. středním lese z časů, kdy tu ještě probíhala pastva a trvalo tradiční hospodaření – periodické osekávání podrostu mezi vysokými dubovými výstavky. Pomyslným středem lesa je kaplička sv. Jana, kolem ní se táhnou takřka souvislé doubravy na všechny strany po obou stranách silnice

Lilie zlatohlavá.

FOTO: JIŘÍ SLADKÝ

TEXT JIŘÍ SLADKÝ

Hodonín–Mutěnice. Nejzachovalejší a na druhy nejbohatší je Doubrava v blízkosti Zbrodu, v místě kde silnici kříží železnice, ale drobnější velmi cenné enklávy původní vegetace najdeme i na dalších místech.

Když zavoní les

Doubrava je rájem houbařů a také botaniků. I běžnému, ale pozornému návštěvníku nabídne to, co nevidí každý den, třeba špalíry modrých kosatců sibiřských v dubovém mlázi, na pasekách nebo mezi břízkami. V příznivém roce jich v lese kvetou tisíce. To nejlepší přichází do Doubravy v květnu a v červnu – vonící konvalinkový les vzápětí vystřídají skupiny žlutohnědého kosatce různobarvého, záhony půvabných květů jsou součástí naší největší populace. Vzápětí lesem zavoní třemdavy, kvetou na jediném místě, ale zato v obrovském množství. Ještě jednou projede lesem výrazná vůně v horkém létě, kdy vykvétá lesní karafiát, narůžovělý hvozdík pyšný, v počtech, které se dají těžko najít na jiném místě u nás.

Park na písku

Doubrava (místními nazývaná Dúbrava) u Hodonína je plošně i botanicky nejlépe zachovalým porostem tzv. subkontinentálních doubrav ve střední Evropě. Vegetace panonských doubrav tu roste nikoliv na spraši či říčních štěrkových terasách, ale na píscích, jako nikde jinde u nás.

A právě to je na tom lesu tak vzácné. Síla přesypů kolísá, tam, kde není písku tolik, projeví se vliv vápnatého podloží, usazenin **neogenního moře**. Kořeny dubů dokážou v cestě za vodou písek překonat. A zásaditý podklad má vliv i na rostlinná společenstva. Kde písek větry vyvály, vznikly mokřiny. Povrch lesa je proto nesmírně pestrý a s ním všechno živé, co se v něm vytvořilo. Vedle sebe tak najdeme rostlinné i živočišné druhy v jinde nemyšlitelných kombinacích různorodých biotopů a ekologických nároků. Výsledkem je mnohotvárná krajinná mozaika, která nevznikla jen přirozeným vývojem, ale s intenzivními zásahy člověka – v podobě dlouhodobé lesní pastvy a pařezinového hospodaření.

Místy si připadáme jako v ruské březové tajze, o kus dál jak v rašelinné tundře, nejtypičtější parkové doubravy zas připo-

FOTO: JIŘÍ SLADKÝ

menou pastevní lesy na Balkáně. Bohatství lesa dokládá téměř sedm set zaznamenaných druhů vyšších rostlin, nevyjímaje vzácné. Jen kriticky ohrožených druhů tu roste třináct a několik dalších desítek silně ohrožených (kolem 30) a ohrožených (kolem 60) podle Červeného seznamu. Najdou se tu vlhkomilné a chladnomilné, rašeliništní druhy vedle druhů střídavě vlhkých či dokonce zaplavovaných luk, rostlin stepí anebo písečných dun. Některé chráněné druhy tu vytvářejí největší populace u nás. Hodonínská doubrava se tak může druhovou diverzitou flóry a fauny srovnat s nejbohatšími lokalitami České republiky.

Z vůle královny

Doubrava je prastarým lesem. Podle pylových analýz tu stál listnatý les už před mnoha tisíci lety, přinejmenším už v období neolitu. Historické dálkové trasy rozlehlý hvozd obcházely úvalem říčky Kyjovky. Bažinatou nivu kupecké výpravy překračovaly u dnešní hájovny Zbrod. Odtud pochází nález depotu bronzových hřiven, se 150 kilogramy největší svého druhu ve střední Evropě.

Ale staří kupci neměli les, jaký známe dnes. Spíš mlázi z nízkých, osekávaných a zmlazovaných stromů, jen s roztroušenými vzrostlými duby a s hojným lískovým křovím. Proto se také lesu říkalo Klečka. Doubravou se stal až v průběhu středověku. V nejstarším historickém záznamu z r. 1228 stanovuje královna Konstancie ochranu zdejšími dubům. Měšťané mohli v lese pást, sbírat klestí a trávu, ale duby kácet ani osekávat na píci nesměli.

Tak jako bělokarpatské louky se soliterními stromy i podobně parková Hodonínská doubrava je dílem generací lidí. V 18. století za panování Marie Terezie a jejího manžela Františka Lotrinského, který se staral o zdejší panství, se mluví o lese Doubravě s čtyřsetletými duby, které za svou velikost vděčily cílené ochraně. V části byla obora s širokými alejemi, oddělená vodními příkopy, ve zbývající převládala pastevní les s lesními loukami, na nichž hodonínští sbírali trávu na seno

a stelivo. Tady se šířily stepní a luční rostlinné druhy, jejichž porosty se zčásti zachovaly dodnes. Současné duby jsou pozůstatkem tehdejších pařezin, výmladky obnovovaných porostů, které tak vlastně pamatují mnohem starší období.

Paměť lesa nestojí jen na věkovitých dubech, je uložena také v ukrytých semenech, např. masožravá bublinatka obecná zde sice již vyhynula, ale semena v hloubce močálů jsou dosud živá a může se stát, že se sem nesmírně vzácný druh jednou vrátí.

Útočiště motýlů a brouků

Doubrava je poslední lokalitou motýla okáče jílkového, který během posledních padesáti let na zbývajícím území ČR vyhynul. Druh patří k nejohroženějším denním motýlům v celé Evropě, neboť mizí jeho prostředí – mozaikovitě světlé listna-

Hnědásek jitrocelový na chrpě chlumní.

FOTO: JIŘÍ SLADKÝ

té lesy. V Doubravě zůstává jeho populace dosud početná, každoročně se pohybuje kolem několika tisíců jedinců. V době výskytu bývá na svých stanovištích nejhojnějším motýlem a může ho pozorovat i běžný návštěvník. Ještě nedávno žili v Doubravě na posledním útočišti u nás další vzácní motýli, zejména teplomilní a pískomilní okáči, kteří ale takové štěstí jako okáč jílkový neměli. Dosud početné populace mají velcí brouci spojení s duby, jako roháč obecný, nosorožník kapucínek, tesařík obrovský, ale i další, menší tesaříci a krasci. Roháčů je tu opravdu hojnost, stává se, že v době broučích soubojů spadne poražený ze stromu chodci přímo před nohy.

Zbojníkův pramen

Jako každý pořádný les má i Hodonínská doubrava své zbojníky. Jedním z nich byl Ilčík, po němž se jmenuje také jedna z historických cest napříč lesem. Při ní leží studánka Ilčíčka s nedávno vybudovaným altánem. Blízko ní si prý loupežník schovával poklad. U ní jej také chytili, snad když mu do vody spadla kouzelná sekyrka a pozbyla nadpřirozenou moc. Ilčík byl skutečnou postavou, původně přepadal se svými kumpá-

Horní snímek: lýkovec vonný.
Spodní snímek: kosatec sibiřský.
Vpravo třemdava bílá.

FOTO: JIRÍ SLADKÝ

FOTO: JIRÍ SLADKÝ

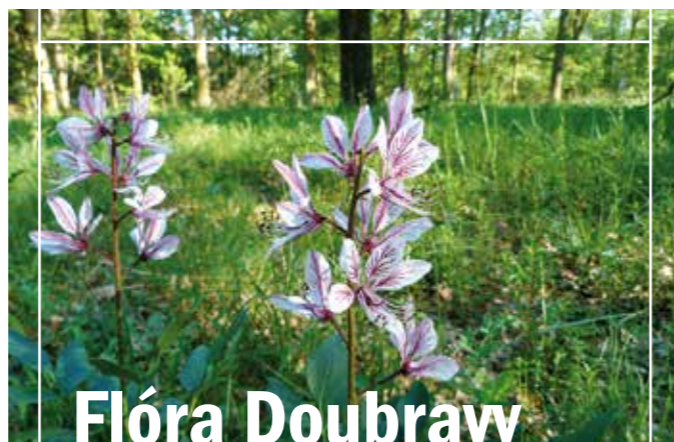

FOTO: JIRÍ SLADKÝ

Flóra Doubravy

Panonské teplomilné doubravy na písku jsou vegetačním typem s rozmanitou flórou – xerofilní i hygofilní. Ta je proto velmi pestrá, potkávají se v ní vegetační prvky, které botanici označují jako submediterránní, vedle panonských a sarmatských spolu s prvky subatlantskými, hercynskými a perialpidskými. Některé druhy lze považovat za relikty, které z období starého holocénu (před sedmi osmi tisíci lety) přežily jen ve světlých doubravách. Dokazují tak stáří a unikátnost zdejšího lesa. Podobné druhy v analogické skladbě našli vědci v borovo-březových hájích jižní Sibíře a jižního Uralu.

Ty nejvzácnější a reliktní druhy se většinou vyskytují ostrůvkovitě. Místa, kde se najde několik reliktních druhů pohromadě, svědčí o prastarém původu a jsou tím nejcennějším, co se v Doubravě zachovalo. Jen málokomu se podaří v Doubravě najít elegantní mečík bahenní. Zdejší populace jsou rozptýlené na desítkách úzce omezených stanovišť. Ve vlhkých letech mohou vykvést až stovky, v suchých třeba jen dvě desítky rostlin. Kriticky ohrožený a evropsky sledovaný druh tu roste na jednom ze tří míst v republice. V Doubravě vyhledává jinak luční rostlina okraje vlhkých světlín. Vzácným pozůstatkem vegetace starého holocénu je žluťucha jednoduchá svízelovitá. Zatímco jinde u nás až na nepatrné výjimky vymizela, Doubrava pro ni společně s nedalekými Bílými Karpaty představuje bohaté refugium. Ve světlínách Doubravy se v posledních letech podařilo nalézt několik vitálních populací. Světlé partie lesa jsou ideálním biotopem také pro lýkovec vonný. Druh tu vytváří zřejmě nejrozsáhlejší populaci u nás, a že se mu daří, dosvědčují až dvoumetrové polštáře se stovkami prudce vonících kvítků, které jsou vidět i cítit už z dálky. Mezi nejvzácnější zdejší druhy patří také řeřišnice malokvětá, jednoletá pionýrská bylina osídlující rozrušené vlhké písčiny. Krom Doubravy a nejjihnější části dyjskomoravské nívy ji u nás už nenajdeme.

Jiné zdejší relikty pocházející z období před tisíci lety, jako např. jestřábník oněžský, se kromě Doubravy vyskytují už jen v středohorských výškách (v Krkonoších či Západních Tatrách). Najdeme tu i další druhy, jejichž optimum přichází až ve středních nebo vyšších polohách, ale také rostliny známé jako vysloveně horské. Celé „inverzní“ biotopy, jako močálovitě slatinné olšiny a vůbec mezidunové deprese, vyhledávají právě obvykle horské druhy, mnohé přesličky, kapradiny, plavuně a vzácné ostřice, mezi nimi zejména boreální relikty, kriticky ohrožená ostřice Buxbaumova. ☞

ny kupce v malokarpatských průsmycích a do lesa Doubrava se uchýlil kolem roku 1740.

Jak a kdy do lesa

Do dubových lesů se můžete vypravit kdykoliv během roku. Nejvhodnější čas je pro milovníky přírody jaro, houbaři zas ocení Doubravu v létě a na podzim. Rostou tu nejen hříby, včetně vzácných teplomilných druhů, u místních jsou oblíbené bedly a sviňurky, jak tu říkají čirůvce zelánce.

Hodonínská doubrava rozhodně není monotónní masív, přestože v něm chybějí výškově členitější místa. Na chaotickém písčném, větrem formovaném reliéfu sedí mřížka tzv. alejí, paralelních linií, jež kopírují lesnické přístupové a přibližovací cesty, a diagonál historických dálkových tras, nesoucích název cílového místa. Doubrava je sice protkaná sítí turistických značek, ale seznámit se s ní je třeba „na vlastní kůži“ – vydat se některou z lesních cest přímo k dlouhověkým dubovým porostům. Je jistě zážitkem pozorovat klouzavý let vzácného dudka, který si k hnízdění vybírá věkovité duby. Někdy stačí jen poslouchat. Třeba krkavce, kteří hnízdí uprostřed lesního masívu, anebo nezaměnitelné švitoření vlhy pestré, když vzácně zavítá mezi koruny. Ale nejpůsobivější je flétnový trylek žluvy hajní, který provází cestou chodce lesem skoro všude, kde rostou duby, od brzkého jara až do léta. Vyhlášeným stanovištěm ornitologů je soustava rybníků podél Kyjovky bezprostředně navazující na les Doubravu. Uvidíte tu kachny, husy, potápky, při troše štěstí přeletí nad hladinou i orel mořský. Na podzim se na vypouštěných rybnících může sejít nebývalé množství vzácných bílých volavek. ☞

Autor je cestovatel, geograf a přírodovědec, podílel se na přípravě vyhlášení Hodonínské doubravy národní přírodní památkou.
Kontakt: jirisladky@atlas.cz

Problémy Doubravy

K nejtěžším současným problémům Hodonínské doubravy patří masivní rytí prasat. Divočáci jsou schopni během krátké doby plošně znehodnotit celé hektary vzácných porostů, které se vyvíjely stovky let. Následná ruderalizace postihuje bohužel i nejcennější části rezervace. Jediným řešením, pokud se stavy prasat rapidně nesníží, může být oplocení většiny hodnotnějších částí chráněného území. Nástup netýkavky malokvěté na rozrytá místa a dalších neofytů (severoamerické zlatobýly) je zřejmě nevratný.

Zdejší dubovým lesům se nevyhnulo borové šílenství, které zachvátilo váté písky po obou březích Moravy zejména v 19. století (viz nedaleká Bzenecká doubrava). Poptávka po borovém „krátkoobrátkovém“ dřevě zásadně změnila tvář krajiny původně světlomilných doubrav. Třetina lesa u Hodonína je dnes osázena nepůvodními borovicemi. Jak dokládají pylové záznamy, na většině Hodonínské doubravy nikdy nerostly. Ani v současnosti se jich lesníci nevzdali a necitlivě je umísťují přímo mezi dubové porosty – tedy tam, kde duby mohou růst. Většinou z pohodlnosti, neboť péče o duby je náročnější. Dnes je to největší nešvar hospodaření v Doubravě, přestože stanovené podmínky pro chráněné území výsadbu borovic vylučují.

Problémem je ovšem i obnova dubových porostů obvyklým způsobem s narušováním drnu orbou a v co nejhustších řádcích, neproniknutelné mlázi pak nedovolí zbylým světlomilným druhům rostlin udržet se, natož rozšířit. Před ochránci přírody a také před lesníky tak stojí zásadní otázky, jak skloubit hospodaření s tak mimořádnou přírodní hodnotou. ☞

FOTO: JIRÍ SLADKÝ

Dobšena je horská louka uprostřed lesů, na níž se vyskytují desítky orchidejí i dalších zajímavých květin a živočichů. A také setkávání lidí s přírodou Bílých Karpat.

TEXT MIROSLAV JANÍK

Přírodní památka Dobšena

v péči Pozemkového spolku KOSENKA

FOTO: JAN MORAVEC

Časté jméno užívané v minulých stoletích ve Valašských Kloboukách bylo Tobiáš. Z tohoto jména pochází také přezdívka pro Klobučany – Dobšové, Dobši. A odtud zřejmě také název lokality Dobšena.

Bohatství horských luk...

Ta louka, o které je řeč, leží v severní části Bílých Karpat, uprostřed lesů na jihozápadním svahu hory Královec, známé díky rozhledně a stejnojmenné naučné stezce. Je to teplomilná, velmi svažitá sušší louka s menším mokřadem a vodotečí podél západní strany území. Východní okraj je zarostlý souvislým keřovým porostem hlohu, šípku a plané trnky.

Na ploše 1,5 hektaru je tu evidováno na 360 druhů rostlin, mimo jiné 8 druhů orchidejí včetně silně ohrožených kruštíků bahenních, vstavačů mužských, prstnatec bezových a hlaviček horských. Nalézt tu lze také krásnou lilii zlatohlavou, velmi ozdobnou „hluchavku“ medovník meduňkolistý, vzácnou podkovku chocholatou či z rašelinišť známý suchopýr širolistý. Na louce se daří také jalovci obecnému, dnes více ohrožovanému vysokou zvěří.

Dobšena je samozřejmě i domovem řady zajímavých živočichů, například

několika vzácnějších druhů brouků. S klimatickými změnami se objevila na Dobšenu i kudlanka nábožná, v mokřadu naleznete celoevropsky chráněného měkkýše vrkoče útlého či kuňku žlutobřichou. Z ptáků zde často zastihnete káně lesní, krkavce velkého, v trnitém křovinném pomezí řuhyka obecného a řadu dalších pěvců. V lískovém ekotonu území žije plíšk lískový, evropsky významný druh, obtížně sledovatelný pro svůj noční způsob života.

...v péči pozemkového spolku

O Dobšenu se ČSOP KOSENKA z nedalekých Valašských Klobouků začal starat již počátkem 80. let. Tehdy jí hrozil zánik, neboť o odlehle místo v horách už řadu let nikdo nepečoval. Jednou sjel svažitě území v době kolektivizace traktor s pokusem území pokosit. Šlo však při tom o život a území proto bylo hospodářsky opuštěno. Vzhledem k metodám tehdejšího zemědělství plným chemie asi lze říci naštěstí, byť neúdržba louku ohrožovala taktéž. Dobšena postupně zarůstala křovinami a náletem smrku. Rozhodující zásah – likvidaci náletu smrku – zde KOSENKA

realizovala ve spolupráci se ZO ČSOP Napajedla. Od té doby se zde každoročně v rámci tradičního Kosení bělo-karpatských luk sjíždějí začátkem léta desítky dobrovolníků z celé republiky, aby vzali do rukou kosy a hrábě. Právě díky tomuto specifickému způsobu obhospodařování, postaru bez jakékoli mechanizace, dnes patří Dobšena mezi nejzachovalejší a nejrepresentativnější zbytky bělo-karpatských luk na jižním Valašsku a je také jedinečným místem dělného setkávání ochránců přírody a krajiny Bílých Karpat.

V posledních letech se však i v tomto kraji začínají rozmáhat spekulace s pozemky. Navzdory tomu, že Dobšena je zařazena mezi přírodní památky, vlastníci s pochybnými úmysly by mohl veškerou dosavadní práci zde vykonanou přivést vniveč, jak se již stalo na nedaleké obdobné lokalitě. Proto se Český svaz ochránců přírody rozhodl Dobšenu vykoupit. Umožnila mu to veřejná sbírka Místo pro přírodu, na jejíž účet stovky dárců přispívají prá-

Každoroční ruční kosení svědčí orchidejím (nahore prstnatec bezový).

FOTO: MIROSLAV JANÍK

FOTO: MIROSLAV JANÍK

vě na záchranu cenných přírodních lokalit. Lokalita měla dva spoluvlastníky, v současné době je již ČSOP vlastníkem obou podílů.

V sousedství Dobšeny

Význam Dobšeny násobí další aktivita Pozemkového spolku KOSENKA. Před osmi lety zakoupila KOSENKA z odkazu místní příznavkyně paní Sedláčkové les zvaný Stráž, propojující přírodní památku Dobšena s přírodní rezervací Javorůvky, chránící a napájející také prameniště v obou státních chráněných územích. Smrková monokultura

je na Stráži postupně proměňována na přírodě blízký les. Dobšena tak tvoří spolu se Stráží a Javorůvkami unikátní soubor typické krajiny jižního Valašska v péči Českého svazu ochránců přírody. Právě tohoto spojení si nesmírně vážíme, protože je nejen spojením více segmentů přírody v jeden krajinný celek, ale zároveň je ukázkou možností spolupráce nestátní organizace se Správou CHKO Bílé Karpaty.

Jak vypadá taková krajina, kde po staletí hospodaří člověk ruku v ruce s přírodou, se můžete přesvědčit sami; naučná stezka Královec prochází

přímo Stráží a na nedalekou Dobšenu vás informační tabule, věnovaná této jedinečné lokalitě, spolehlivě navede. Územím vás také rádi provedeme, případně vás zveme na tradiční Kosení bělo-karpatských luk začátkem července. Vždy se těšíme na jedinečné setkání s přírodou Dobšeny a krajinou Bílých Karpat. A třeba také s vámi. ☺

Autor je předsedou ZO ČSOP KOSENKA.

Kontakt: kosenka@kosenka.cz

Z rozhovoru pro časopis Ochrana přírody

Kosení bělo-karpatských luk je dobrovolnickou akcí s dost možná vůbec nejdelší tradicí u nás; letos mělo již 34. ročník. Jak vznikl nápad pozvat na pomoc další lidi mimo vlastní organizaci?

Na úplném počátku stál doktor Vladimír Růžička z tehdy nově založené Správy CHKO Bílé Karpaty, který si uvědomil, že ochranu přírody je nutné dělat s lidmi v místě. Tak si nás tady našel, my jsme ho zavedli na louky, kde jsme trampovali, on nám ukázal orchideje a vysvětlil, že jestli se s těmi loukami nebude něco dělat, tak ta romantika na nich brzo skončí. První kosení se uskutečnilo v roce 1981, to bylo ale ještě jenom pár kamarádů. Ten moment, na který se ptáš, nastal později. Tenkrát vedl Josef Velek v Mladém světě trampskou rubriku Táborev oheň. Bylo to v pátém ročníku, kdy jsme prostřednictvím tohoto sloupku pozvali na pomoc další lidi. Trampové,

přijďte chránit Bílé Karpaty! A přijelo tehdy asi sto dvacet lidí z celé republiky. Později už to nebyli jen trampové, začali přibývat i studenti různých přírodovědných oborů, a poslední období je nesmírně překvapivé v tom, že začínají přijíždět lidi všech branží. Já si vždycky dělám na Kosení takový jednoduchý průzkum; dnes je tam tak pětina šestina lidí s nějakým přírodovědným či environmentálním vzděláním, přijíždějí především lidé, kteří hledají vyvážení života ve městě. Ale stále si to do jisté míry uchovává ten trampský ráz. Vaří se v polní kuchyni, spí se pod stany či pod širákem, večer se hraje na kytaru... I když dnes je program mnohem bohatší, letos bylo součástí třeba setkání s Augustinem Grefou, domorodým indiánem z kmene Kichwa z ekvádorské Amazonie, zařazujeme i odborná ochranná témata a mnoho dalších.

FOTO: MIROSLAV JANÍK

Kromě výkupu zbylé části Dobšeny byly v uplynulém období vykoupeny i 1,6 ha na Lipínách, 0,9 ha na Zázmonicích, 4,2 ha pozemků v Ještěřčím ráji, 0,7 ha na Velké Homolce a 0,9 ha na Vičím hrdle. Podrobné informace o všech lokalitách včetně bohaté fotodokumentace, výsledků průzkumů a dalších materiálů naleznete na www.mistoproprirodu.cz. Aktuální informace můžete sledovat na facebookovém profilu www.facebook.com/mistoproprirodu. Přispět na další výkupy můžete na konto veřejné sbírky 9999922/0800.

Haló, tady centrální dispečink záchranných stanic

„Český svaz ochránců přírody, Nezmeškalová. Dobrý den!“ Takto se od června hlásím na centrálním dispečinku Národní sítě záchranných stanic (774 155 155) občanům, kteří potřebují poradit v roztodivných otázkách souvisejících s (mnohdy nejen) volně žijícími zvířaty v nouzi.

TEXT ZDENKA NEZMEŠKALOVÁ

„Haló, za oknem nám sedí orel!“

FOTO: ARCHIV NÁRODNÍ SÍTĚ ZÁCHRANNÝCH STANIC

Vzhledem k tomu, že telefonní číslo fungovalo několik let také pro Pražskou zvířecí záchranu (která má dnes samostatné číslo 774 155 185), je stále nejvíce telefonátů z hlavního města. Vliv na počet pražských telefonátů má také to, že Praha je obrovské město s více jak milionem obyvatel, ve kterém kromě lidí žije také spousta zvířat. Není nic neobvyklého, když na balkoně panelového domu vyhnízdí poštočka, kachni rodinice se zalíbí u bazénku uprostřed městské zástavby, po chodníku si to štráduje ježek nebo do bytu zaletí zbloudilý netopýr.

Zvířecí „kalendář“

Mnoho telefonátů je očekávatelných, korespondujících s pravidelnými vlnami příjmů ve stanicích. Koncem jara tak nespočetněkrát zvedám telefon s tím, že určitě zase volá nějaký „pták“; myšleno tím nálezce ptačího adolescenta. Červen a červenec jsou měsíce, ve kterých dospívá nejvíce ptačích mláďat. Úplně běžnou situací je, že opeřené ptáče vyskočí z hnízda buď proto, že je mu tam příliš horko, nebo že už ho to tam prostě nebaví. Takovéto ptáče se zdržuje na místě a sem tam zakřičí na rodiče, kteří jej stále bedlivě střezí, že má zase ukrutný hlad. Když však taková mláďata najdou lidé, jsou

velmi často přesvědčeni, že ptáče má smrt na jazyku, umře hlady, je určitě zraněné, seaběhnou se na něj všechny kočky z okolí, skočí pod auto, upálí se na betonu, nemá co pít... A mým úkolem je o dané situaci si s nimi popovídat a zjistit co nejvíce podrobností o druhu, stáří a kondici nalezence. Na základě toho se buď snažím přesvědčit volajícího, že je vše tak, jak to příroda chtěla, a ptáčeti nic nehrozí, anebo se shodneme na tom, že situace není zcela standardní a předám mu kontakt na nejbližší záchranou stanicí.

Na konci prázdnin přicházejí na řadu netopýři zalétlí do bytů. Naprostá většina volajících si nechá vysvětlit, že ideální řešení je počkat do večera a netopýra nechat odletět. Pouze v případech, že by se tak nestalo, měli by se obrátit na příslušnou stanicí.

Podzim přinesl ježčí telefonáty. Zde je situace mnohem těžší, málokterý nálezce se nechá přesvědčit o tom, že nalezený malý ježek má ještě spoustu času na to, aby se do zimy dostatečně vykrmil. Někteří si nechají vysvětlit, že návštěvníkovi jejich zahrady bohatě

postačí, pokud mu budou přilepšovat a stálý jídelníček mu zpestří o kočičí konzervy či granule. Neoblomně zachránce s ježečky „na umření“ odkazují na kolegy ze stanic. Třeba mají lepší vyřídilku než já.

Kuriozity

Kromě běžných případů ptačích mláďat nebo zraněných zvířat na linku lidé volají mnohdy s kuriózními případy. Nejde zapomenout na telefonát, kdy mě paní prosila o nalezení nového domova pro jejich lišku. Rodina doma chovala více než rok lišku, která však prý vadí sousedům a proto by ji rádi někde umístili. Shrnula jsem, že tedy potřebuje umístit dospělou krotkou lišku, načež mi začala vykládat o tom, že liška rozhodně není krotká, že jí vybudovali i vlastní noru. Paní jsem zřejmě nepotěšila; informovala jsem jí, že v záchranných stanicích se snaží, aby zvířata mohla být vypouštěna zpět do přírody.

Pobavila mě také paní, která volala, že se jim do kanceláře v Praze dobývá orel. Požádala jsem ji, ať mi pošle prostřednictvím e-mailu fotografii zvířete. Z orla se vyklubalo krásné mládě poštolky obecné ☺.

Úsměvný naopak nebyl telefonát, který mě vzbudil jedno nedělní ráno. Paní prý zalétl do bytu holub. Doporučila jsem jí, ať otevře okno a počká, zda holub nevyletí opět ven. Paní plačtivým hlasem pravila, že se holuba bojí a má z něj panickou hrůzu. Navrhla jsem jí, aby požádala o pomoc sousedy, načež paní posbírala zbytky sil a začala na mě křičet: „...tak jezdíte si pro ty zvířata nebo ne?“ a praštila mi s telefonem. Fobie lidí bývají mnohdy rozličné a chápu, že dokážou člověka naprosto paralyzovat.

Běžné jsou případy, kdy lidé volají kvůli domácím zvířatům. Telefonátů na toulavé psy a kočky je velké množství, ale rozesmál mě případ, kdy pán volal, zda bychom nedokázali odchytit do přepravky jeho vlastní kočku!

Na závěr nutno poznamenat, že nálezce zvířete by měl primárně volat do příslušné záchranné stanice (viz www.zvirevnouzi.cz), a jen pokud si neví rady, vytáčet číslo centrálního dispečinku. ☺

Autorka je koordinátorkou Národní sítě záchranných stanic. Kontakt: zachranazvirat@csop.cz

Má ZŠ Břidličná živou zahradu...?

Soutěžít s Živou zahradou může každý, kdo cítí, že stojí za to mít za domem kus přírody blízkého prostředí. Lecjaký živý tvor ho pak využije namísto louky nebo lesa, který tam kdysi stál.

TEXT KATEŘINA LANDOVÁ, PETR STÝBLO

Živá zahrada se pyšní ZŠ Břidličná na Bruntálsku. Díky mnohaletému úsilí se škole podařilo vytvořit ukázkovou zahradu vyhovující široké škále divoce žijících živočichů od hmyzu až po savce. Nechybělo jezírko ani skalčka pro plazy, na fasádu školy nechali dokonce zbudovat speciální budky pro rorýsy, kterými tak velmi úspěšně pomáhají rozšiřovat přilehlou hnízdní kolonii. O zahradu se starají nadšené děti z místního přírodovědně-ekologického kroužku pod vedením Mgr. Květy Děrdové. Ta ale s momentálním stavem zahrady spokojená není.

V září jsme vyrazili tuto vzorovou zahradu si osobně prohlédnout. A nevyšli jsme z údivu: novotou vonící

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

fasáda školy a okolo areál, kde namísto bylinných ploch dominoval kačírek, okolí jezírka vysekané na anglický trávník a vůkol vykácené stromy. Nedávná rekonstrukce areálu školy – samozřejmě z evropských dotací – vyhnala kromě rorýsů většinu jejich zvířecích obyvatel. Škole jsme tak předávali titul Živá zahrada za zahradu, která už neexistuje!

Není však všem dnům konec! Děti s paní učitelkou přijaly ocenění s odhodláním soutěžit dál, vybudovat zahradu novou a alespoň tak úspěšnou, jakou byla v uplynulých letech. Věřme, že díky jejich elánu bude kolem ZŠ Břidličná zase plno pohybu, cvrčení a cvrlikání a děti budou mít zas co pozorovat a studovat. Prvním úkolem bude záchrana sousedících vzrostlých bříz, které chce město pokácet prý proto, že by mohly poškodit novou fasádu školy... Břidličná je malebné město v krásné krajině podhůří Jeseníků, byla by škoda stavět hranice mezi přírodou a člověkem právě zde a za těchto podmínek. Držme jim tedy palec, ať vše dobře dopadne! ☺

Autoři jsou koordinátory programu ČSOP Živá zahrada. Kontakt: zivazahrada@csop.cz

Zimní kolo Živé zahrady a (nejen) výtvarná soutěž

Drazí přírodolíbci zahradníci, letošní zimní kolo Živé zahrady se nám blíží.

Školy mapují své zahrady v týdnu 15.–19. prosince, ti ostatní pak až 23.–28. prosince 2014.

Do té doby netřeba zahálet, krmit ptáky můžete už nyní!

Co se týče tradiční Velké zimní malovací soutěže pro děti, letošním tématem bude namalovat vaše krmítka s co nejvíce různými druhy ptáků, hodučícími na něm současně. Fantazii se meze nekladou!

A aby to dospělým nebylo líto – my totiž víme, že jim to líto je – vymysleli jsme další soutěž, ve které se mohou zúčastnit i oni. Jde o soutěž fotografickou. Téma je úplně stejné jako u soutěže malovací – zkuste na svém krmítku a v jeho okolí vyfotit co nejvíce druhů ptáků najednou. Čím více poznatelných druhů bude na fotce, tím lépe. O vítězi rozhodne jak počet druhů na jedné fotce s krmítkem,

tak samozřejmě i kvalita fotografie. A protože ne na každém krmítku budou hodovat zvonci, koňadry, vrabci a modřinky svorně vedle sebe, nebude to jen o štěstí a pohotovosti fotografa. Je třeba i důkladná příprava – zamyslete se už teď nad tím, jak krmítko zkonstruovat, kam ho umístit a samozřejmě i čím krmit. Koneckonců, jak malovací tak i fotografická soutěž – narozdíl od předepsaných termínů pozorování – není omezena časově. Můžete fotit a malovat už nyní. Jediné omezení je v tom, že ti, co soutěží, musí se zároveň zúčastnit se svojí zahradou pozorování zimního kola 2014.

Vaše výtvarky přijímáme do konce února 2015. Pak zasedne odborná porota a rozhodne o vítězích i o cenách.

Obrázky pošlete poštou, fotky pokud možno e-mailem (zivazahrada@csop.cz) – vždy uveďte jméno a věk autora a číslo či název soutěžící zahrady. Když svá díla doprovodíte nějakým textem o tom, jak vznikala, budeme velice rádi. ☺

Ekologická výchova a osvěta v záchranných stanicích

FOTO: ZDENĚK VRBATA

Národní síť záchranných stanic tvoří v současné době 29 subjektů. Tyto subjekty jsou velice rozdílné co do zřizovatele, velikosti, rozsahu území, které mají na starost, ročního příjmu zvířat a samozřejmě i spektra svých ekovýchovných aktivit.

Taková jiná „zoo“

Standardem se pomalu stává expoziční část záchranných stanic. Tam si návštěvníci mohou prohlédnout nejčastěji přijímané pacienty. Rozsah expoziční části je různý, vždy je však oddělená od části léčebné. To znamená, že lidé nemají přístup k pacientům záchranné stanice (z pochopitelných důvodů – zraněná zvířata jsou ve stanicích proto, aby se po vyléčení vrátila do volné přírody, a tak by měla přijít do kontaktu s lidmi co nejméně); to, co vidí, jsou vesměs v důsledku zranění či imprintingu (návyku na člověka) trvale handicapovaná zvířata. Některé záchranné stanice, jako například Vlašim, mají dokonce expozici pro veřejnost úplně jinde než vlastní stanici.

Důležité je, aby návštěvník nebral expoziční části stanic jako „takovou malou zoologickou zahradu“ (třebaže vlašimská ParaZOO oficiální statut zoologické zahrady má). Podstatou staničních expozic totiž není – či alespoň nemělo by být – ukázat lidem „nějaká“ zvířata, ale vysvětlit jim, proč se tato zvířata do stanic dostávají, a jak se chovat, aby tomu tak nebylo. Proto například v Jaroměři najde návštěvník přímo na voliérách vedle jmen chovanců i texty jako Vír velký – nezákonně vybraný z hnízda a ohočený za účelem lovu na výrovku, Kos černý – poranil si křídlo při nárazu do prosklené

tabule, Krahujec obecný – při lovu narazil do drátěného plotu a poranil si křídlo či Fretka tchořovitá, vypuštěná ve městě nezodpovědným majitelem. Některé stanice (například Hrachov či Pavlov) samostatnou prohlídku ani neumožňují, návštěva je možná jen s průvodcem, který všechny tyto aspekty vysvětlí, uvede do kontextu a odpoví na otázky návštěvníků. Návštěvníky často překvapí, kolik trvalých hendikepů nemá fakticky žádné zranění, ale k dožití v kleci jsou odsouzeni jen proto, že se jich někdo neodborně ujal (či zatoužil po méně obvyklém mazlíčkovi) a ohočil je; řada lidí si vůbec neuvědomuje, že zvíře zvyklé na lidi již zpátky do volné přírody vypustit nelze.

Expozici zvířat často doplňují ukázky tzv. sloupů smrti či dalších nástrah, které na zvířata v obydlené krajině číhají, ale i příklady, jak živočichům ve svém okolí pomoci (broukoviště, „hmyzí hotely“, tůně, zídky pro plazy, krmítka, ptačí budky...) či různé naučné prvky (makety ptáků, kostry, lebky, vejce, pobytové znaky živočichů aj.).

O návštěvy stanic je velký zájem, „dveře se netrhnou“ ani ve stanicích na poměrně odlehklých místech. Není výjimkou, že stanici navštíví i 30 000 návštěvníků za rok. Jak taková návštěva jedné z větších stanic probíhá, si můžete přečíst v rámečku.

Programy pro školy...

Rozsah vzdělávacích programů a dalších obdobných aktivit záchranných stanic závisí především na jejich personálním zázemí. V Národní síti působí jak velké stanice, mající samostatné zaměstnance zajišťující pravidelné ekovýchovné pro-

Záchranné stanice jsou zřizovány na pomoc volně žijícím živočichům dočasně neschopným přežít ve volné přírodě, většinou v důsledku aktivit člověka. Důležitou součástí činnosti stanic je také ekologická výchova a osvěta. Stále se opakující telefonáty, při kterých volající poukazují na svou neznalost přírody a přírodních procesů, utvrzují pracovníky stanic v tom, že se lidé od přírody nebezpečně vzdalují a že je třeba sjednat nápravu.

TEXT ZDENĚKA NEZMEŠKALOVÁ, JAN MORAVEC

gramy, tak stanice, jejichž pracovníci obstarávají souběžně jak ekovýchovu, tak péči o zvířata. Nechybí však ani stanice, které nemají dostatek prostředků na mzdy, veškerý provoz stanice zajišťují dobrovolníci, a těm již na jiné činnosti, než je péče o potřebné živočichy, většinou nezbyvá čas ani síly.

Dvě třetiny stanic mají buď vlastní ekocentrum nebo jsou s nějakým ekocentrem úzce propojené. Programy pro školy či pro veřejnost však nabízejí i stanice, které formálně ekocentrum nemají.

Nabídka většiny ekocenter se zásadně neliší od nabídky běžných ekocenter mimo záchranné stanice. Tedy zahrnuje širokou škálu různých programů, přizpůsobených stáří účastníků, od povídání o včelách či živé zahradě přes pomoc zvířatům v zimě až po poznávání obojživelníků; specialitou jsou však právě programy vázané na ukázky handicapovaných živočichů či popis práce záchranné stanice.

Pro představu – záchranná stanice v Pátku u Poděbrad nabízí 4 tematicky zaměřené přednášky, trvající od 45 minut do 1,5 hodiny, které absolvují děti a mládež přímo ve školách a školkách: Jaké jsou nejčastější příčiny zranění volně žijících živočichů a životní osudy svěřenců záchranné stanice (s ukázkami živých handicapovaných zvířat), Jak se postarat o zraně-

Z veřejného vypouštění uzdravených zvířat.

FOTO: PATEK SLÁMA

né zvíře a jak se chovat k mláďatům na jaře (kdy především mláďata potřebují pomoc a kdy jim naše „pomoc“ naopak škodí, je také jedno z velmi důležitých témat osvěty), Co dělají živočichové v zimě a jak je správně přikrmovat (se zaměřením zejména na ptáky) a Poznáváme ptačí druhy žijící v oblasti Rožďalovické rybníky a Žehuňský rybník (s kvalitními fotografiemi a nahrávkami hlasů ptáků).

Naprosto odlišný přístup mají v Makově. „Snažíme se co nejméně jezdit do škol, chceme děti dostat sem,“ říká při naší návštěvě stanice její vedoucí Libor Šejna. „O zvířatech je nejlépe povídat se zvířaty a kolik toho asi tak můžu s sebou vzít do školy? Jednu dvě sovy, zatímco tady máme sto zvířat, o kterých můžeme povídat. Tady ten zajíc má třeba jen jedno oko, protože mu ho vysekli sekačkou – je to úplně jiné, když

ho děti vidí takhle, než když budu říkat ‚máme tam zajíce s jedním okem‘. Program doplňujeme kroužkováním ptáků támhle dole na rybníce a samozřejmě nesmí chybět na závěr opékání buřtů.“ V Makově nemají žádnou nabídku „programů“, náplň vždy přizpůsobí aktuálním podmínkám. A diář mají zcela nabitý, školy jezdí až z Prahy! Kolem sedmi tisíc dětí ročně. A k tomu i nějaké kluby důchodců a další skupiny zájemců.

Většina pracovníků stanic se shoduje na tom, že největší efekt má práce s dětmi na prvním stupni základní školy. Mají už potřebné znalosti na to, aby pochopily, o čem je řeč, a zároveň jsou ještě dostatečně vnímaví, s touhou poznávat a dovídat se. Jeden z mála, kteří se „nebojí“ ani pubertáků, je Karel Makoň ze záchranné stanice v Plzni. Po školách jezdí s programem připomínajícím spíše akční divadlo, a když popisuje průběh těchto přednášek, lze snadno uvěřit, jak se „náciťet“ vžijí do děje a představují si, jak např. za dramatických okolností zachraňují labuť.

... i pro veřejnost

Nechybí ani programy zaměřené na širokou veřejnost, jako jsou různé akce k Světovému dni zvířat, Dni Země apod.

Velký ekovýchovný efekt mají veřejná vypouštění uzdravených zvířat. Často je dělá například vlašimská stanice. Za

Návštěva v Pavlově

Stanici Pavlov u Ledče nad Sázavou lze v sezóně navštívit s průvodcem třikrát denně, avšak po telefonické domluvě lze zajistit také individuální prohlídku v jiném čase či prohlídku mimo sezonu.

Příjezd do stanice nelze minout, neboť u odbočky ze silnice z Pavlova do Opatovic stojí slavný Vydrýsek v nadživotní velikosti. Vstup do stanice samotné probíhá přes místnost s malou výstavou fotografií zvířat ze stanice a ukázkou vycpanin. Přichozí jsou uvítáni na dvoře areálu, na kterém je umístěna expozice živých dravců. V tomto místě se návštěvníci dozvědí základní informace o stanici a jejich aktivitách. Prohlídka pokračuje u voliér se sovami. U všech zvířat průvodce podává obecné informace o daných druzích, ale popisuje i příčiny, jejichž vinou se do stanice konkrétní jedinci dostali.

Hlavně ty nejmenší zaujme expozice s obyvateli savčí říše, kunami, kolem kterých se přes mýstek prochází k dalším voliérám dravců a sov. Naproti této expozici se návštěvníci prostřednictvím maket elektrických sloupů a velké tabule s obrázky a popisy dozvědí o nejčastějších příčinách příjmu zvířat – nechybí obrázek zvířat zabíjených dopravou, popálených o dráty elektrického vedení či po nárazu na prosklenou plochu. Také v další části jsou ve voliérách umístěni handicapovaní ptáci – krkavcovití a další sovy. Ve stanici nechybí ani drobní pěvci a veverka.

Veliký zájem účastníků sklízí expozice vyder, kdy mohou tyto drobné šelmičky pozorovat buď ve venkovním výběhu z vyvýšeného ochozu, nebo v umělé noře díky průchodu vedoucím pod ochozem. Ne vždy jsou však zájemci úspěšní a vydru spatří. U voliér s norkem evropským si lze na tabuli přečíst stručně vše o problému obou norků (evropského a amerického) v Evropě. Návštěvník se dozví, že stanice v Pavlově je zapojená do záchranného programu norka evropského, i o letošním úspěchu, rozmnožení norků evropských v zajetí, což je opravdu rarita.

Zajímavostí ve stanici jsou labuť černé (se kterými si původní majitel nevěděl rady, když zjistil, že jsou při vyvádění mláďat poněkud agresivní), kolem kterých se prochází k liščímu výběhům. Kromě lišáka Bruna mají ve stanici také mladého lišáka Lukáška, o kterém je známo, že miluje pečené záviný všech příchutí.

Procházka po stanici dále pokračuje do podmáčeného lesa, kde si lze prohlédnout imitaci bobřího hradu, tzv. žabí hrad (úkryt pro obojživelníky), a hadí líheň. Návštěvníci projdou po povalovém chodníčku kolem naučné tabule zaměřené na mokřady, tůně a života kolem nich až k oplocenému rybníčku, který je domovem handicapovaných čápů, labutí a jiného vodního ptactva. Mnozí získávají informaci také o budově stojící na kraji lesa, která by se v budoucnu měla stát novým ekocentrem. Po zpevněné cestě je pak prohlídka směřována nad areálem stanice, kolem administrativní budovy, kde se průvodce loučí s návštěvníky u posezení z přírodních materiálů, včetně proutěného živého domku, hmyzího hotelu a včelína, kde mj. probíhají ekovýchovné programy pro děti.

světelných kamer tak nedávno vypustila do přírody výra velkého, pod dohledem pacientů rehabilitačního ústavu v Kladruzech puštíka, za hojně účasti čáslavské veřejnosti netopýry. Během prázdnin vypouštějí uzdravené pacienty též s dětmi na letních táborech. K vypouštění, je-li to možné, dochází vždy v místech, odkud zvířata pocházejí.

Některé záchranné stanice dělají ve svých areálech záměrně i programy pro veřejnost nemající s tematikou ochrany zvířat, potažmo ochranou přírody, nic společného. „Přivede to do stanice zase jiné lidi, které by sem jinak vůbec nenapadlo přijít a kteří se díky tomu alespoň trochu seznámí s tím, co děláme,“ prozrazuje Pavel Křížek z Hrachova.

Všechny stanice samozřejmě nabízejí poradenskou činnost.

FOTO: JAN MORÁVEČ

Výr odebraný jako mládě z hnízda se již do přírody vrátit nemůže. Slouží v záchranné stanici Jaroměř jako memento, že i takto zvířatům ubližujeme.

Kamery, facebook a další aktivity

Velice úspěšná je propagace a osvěta prostřednictvím webových stránek a facebooku. Zvláště pravidelné vkládání fotografií s popisy aktuálních pacientů a jejich příběhů jsou veřejností velice dobře přijímány. Na facebooku záchranné stanice v Rajhradě si tak návštěvníci v uplynulých dnech například přečetli, že „dnešním novým přírůstkem je opět labuť velká, kterou jsme společně odchytávali na 17. kilometru dálnice D2 s pracovníky správy a údržby. Byla bez zranění, jen s drobnými oděrkami na spodní části chodidel. Nutno poznamenat, že dálnice není vhodným místem pro přistání.“ Na profilu pražské záchranné stanice se pro změnu dozvěděli, že „další mládě zajíce polního se vrátilo zpět do přírody. Toto mládě se

FOTO: LUBOŠ VANĚK

Záchranná stanice Pátek prezentuje svoji činnost na řadě akcí pro veřejnost.

k nám dostalo jako malé nesamostatné mládě po útoku psem. Naštěstí zranění nezanechalo trvalé následky a mládě se nám podařilo odchovat. Měsíc a půl trvalo, než mládě dorostlo do takové velikosti, aby si v přírodě poradilo už samo. Držíme mu palce, ať se mu nebezpečí napříště už vyhýbá!“ Funkční facebookové profily má zhruba polovina ze stanic sdružených v Národní síti. Jiné sociální sítě, jako je např. twitter, zatím – pokud je nám známo – stanicemi využívány nejsou.

Zcela samostatnou kapitolou jsou on-line kamery na hnízdech, v ubikacích zvířat či u krmítka. Kromě poskytování zajímavých informací ze života zvířat zejména dokáží na problematiku záchranných stanic upozornit ohromné množství lidí. Premiantem v této aktivitě je záchranná stanice Makov, jejíž dvě kamery (jedna zaměřená na jezírko s pacienty, druhá dle ročního období střídavě na ptačí krmítko a na hnízdění páru handicapovaných čápů) vykazují v současné době přes 3 miliony návštěvníků z celého světa! Libor Šejna upozorňuje ale i na stinnou stránku takové popularity – desítky lidí pak bombardují pracovníky stanice mailem i telefonicky se stížnostmi typu: „ti chudáci tam nemají vodu“ (miska mimo záběr kamery), „nejsou ty granule příliš velké?“ aj.

Mezi osvětové aktivity lze zahrnout i vydavatelskou činnost – tvorbu letáčků, publikací a dalších tiskovin. Standardem jsou různé příručky „co dělat, když“ s radami, jak se zachovat při nálezu zraněného živočicha, „osiřelého“ mláděte, zjištění nelegálního chovu, týrání zvířat a podobně, s důležitými kontakty na záchranné stanice, úřady, policii, útulky, Českou inspekci životního prostředí či veterinární správu v tom kterém regionu. Pro děti pak bývají vydávány různá pexesa, omalovánky či vystřihovánky; samozřejmě se zvířecí tematikou.

Stanice i odborná veřejnost velice oceňují změnu přístupu Ministerstva životního prostředí a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR k osvětovým a vzdělávacím aktivitám, která tak přináší možnost tyto aktivity také financovat.

*Autorka je koordinátorkou Národní sítě záchranných stanic.
Kontakt: zachranazvirat@csop.cz*

FOTO: ZDENĚK VRBATA

Kompletní seznam stanic sdružených v Národní síti, včetně kontaktů a odkazů na jejich webové stránky naleznete na www.zvirevnuzi.cz

Příspěvek na provoz záchranných stanic můžete prostřednictvím veřejné sbírky Zvíře v nouzi na účet č. 33553322/0800 nebo pomocí dárcovské SMS ve tvaru DMS ZVIREVNOUZI, odeslané na telefonní číslo 87 777 (cena DMS je 30 Kč, příjemce vaší pomoci obdrží 28,50 Kč).

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

Dům přírody Poodří nové návštěvnické středisko

Ve vybraných chráněných krajinných oblastech by postupně měla vzniknout modelová návštěvnická centra, zvaná Domy přírody. Zatím jsou otevřeny čtyři, mezi nimi i Dům přírody Poodří provozovaný novojičínskou zájmovou organizací ČSOP.

TEXT PETR OREL

místnostech centrálního objektu v areálu záchrané stanice v Bartošovicích. Po jeho několikaletém provozování jsme nabyli dojmu, že musíme postoupit v této oblasti o krok, či raději o několik kroků dále, a hledali jsme odpovídající řešení. Proto jsme také v roce 2009 uvítali iniciativu a myšlenku

Zajímavou atrakcí pro děti je model čapího hnízda, do něhož si lze po žebříku vylézt.

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

Agentury ochrany přírody a krajiny ČR na možnost vybudování návštěvnického střediska – Domu přírody Poodří – u nás v areálu stanice a navázat tak na dosavadní zkušenosti s provozem informačního centra.

Dlouhá cesta k realizaci

Jak už to tak bývá, od myšlenky k její realizaci někdy vede poměrně dlouhá a trnitá cesta. Nebyli jsme spokojeni s architektonickou studií návštěvnického střediska, vypracovanou na objednávku AOPK ČR; dle našeho soudu nevyházela z potřeb a znalostí regionu. Oslovili jsme tedy odborníky, se kterými spolupracujeme už řadu let, a nechali jsme si vypracovat studii novou. Na této jsme úzce participovali s některými pracovníky SCHKO Poodří. Výsledkem byla projektová dokumentace, kterou jsme uplatnili v rámci grantu Životní prostředí. Náš projekt při posuzování uspěl, získal plný počet bodů.

Nešlo o projekt za desítky milionů korun, museli jsme mít na paměti naše prostorové a především finanční možnosti. Pokrytí 10 % z celkových nákladů není pro žádnou nevládní organizaci jednoduchá úloha a my nejsme výjimkou. Následovaly tradiční administrativní a byrokratické kroky, náročná a složitá výběrová řízení, vše jsme si, tak jako u předchozích obdobných projektů, zajišťovali ve vlastní režii. To

znamenal velké přetížení několika pracovníků, kteří samozřejmě mimo to plnili své běžné pracovní povinnosti. Nicméně s vypětím velkého úsilí se vše podařilo – stavba a související aktivity byly zahájeny začátkem srpna 2013. Práce byly ukončeny v dubnu 2014 a po dořešení celé řady detailů a drobností bylo nové návštěvnické středisko v sobotu 17. května t. r. za účasti hejtmana Moravskoslezského kraje pana Miroslava Nováka, ředitele AOPK ČR pana Františka Pelce a celé řady dalších pozvaných hostů slavnostně otevřeno.

Procházka Domem přírody

Návštěvnické středisko Dům přírody Poodří se skládá ze tří samostatných částí.

Vnitřní interaktivní expozice byla realizována v přízemí centrálního objektu (památkově chráněného barok-

Velkou pozornost nejen dětí budí i „vodní hra“ – interaktivní simulace toku Odry od pramene až po ústí do moře.

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

ního objektu bývalé fary z roku 1737), na kterém byly v rámci tohoto projektu současně provedeny nutné opravy. Expozice přibližuje specifické podmínky údolní nivy řeky Odry. Hravými formami je zdůrazněn především význam

vody v krajině a působení vody na ekologii krajiny a její diverzitu v kontextu jejího kulturního vývoje. Projekt má ambici názornými a vizuálně poutavými prostředky vysvětlit, proč je přírodě blízký vodní režim základem pro tvorbu zdravé a bezpečné krajiny s bohatou biodiverzitou. Za tímto účelem byla expozice vybavena audiovizuální technikou, jejíž projekce a programy jsou provázány s diorámaty, vystavenými přírodninami a herními prvky.

Hlavní atraktivitou venkovní expozice je tuň a model vodního toku. Je doplněna řadou hravých prvků s tematikou zoologie, geologie a botaniky (čapí hnízdo, bobří hráz, siluety ptáků, bylinná zahrádka, geoparčík atd.). V rámci venkovní expozice byl vybudován nový bezbariérový vstup do areálu a odpočinkový kout pro návštěvníky.

Třetí částí projektu bylo vybudování víceúčelového sálu s kapacitou cca 50 osob ve stávající provozní budově stanice. Jde o objekt v těsném sousedství centrální budovy, jehož přestavba byla bez nároků na další zábor ZPF, respektuje ekologické požadavky na provoz a má bezbariérový vstup. Tento sál je vybaven audiovizuální technikou a nezbytným provozním zázemím. Sál slouží k prezentaci ekoprogramů, přednáškám, výstavám a seminářům. Celá tato investice stála přes 8 milionů Kč.

Resumé po necelém půlroce

Máme za sebou pět měsíců života návštěvnického střediska, které je úzce propojeno s expoziční částí záchrané stanice. Provoz a údržba Domu přírody Poodří jsou organizačně i finančně náročné a pořád vychytáváme drobné „mouchy“. Nicméně můžeme konstatovat, že zájem veřejnosti a hodnocení areálu je veskrze pozitivní, což nás samozřejmě hodně těší. Na provoz Domu přírody významnou částkou přispívá AOPK ČR.

Naše návštěvnické středisko určitě nebereme jako něco zakonzervovaného do současného stavu, naopak dle finančních a prostorových možností chystáme již pro příští sezónu další doplnění a oživení expozic. Podrobnosti o možnostech návštěvy Domu přírody Poodří jsou uvedeny na webu www.csopnj.cz.

Autor je vedoucím záchrané stanice Bartošovice. Kontakt: orel@csopnj.cz

Domy přírody

Mezi hlavní priority státní ochrany přírody patří osvěta a informování veřejnosti. Bez podpory veřejnosti a komunikace a spolupráce s vlastníky, hospodáři a samosprávami, nelze ochranu přírody a krajiny účinně a dlouhodobě zajišťovat. Jedním z účinných nástrojů komunikace a poskytování informací jsou terénní informační systémy. Investičně i provozně nejnáročnějším zařízením poskytujícím informace v konkrétních územích jsou návštěvnická střediska.

Od roku 2007 AOPK ČR realizuje program „Dům přírody“. Jeho vizí je pozitivní osvěta a výchova návštěvníků, obyvatel a uživatelů chráněných území. Cílem programu je vybudovat síť domů přírody ve vybraných chráněných krajinných oblastech.

Dům přírody je živým projektem postaveným na regionálních partnerech a zdrojích. Není pouze atraktivní expozicí oslovující návštěvníky, ale i místem a prostředkem k aktivnímu zapojení místní veřejnosti do ochrany a péče o místní přírodní a kulturní dědictví.

Program je od počátku formulován jako projekt umožňující realizaci jednotlivých návštěvnických středisek formou veřejně-soukromého partnerství (PPP, public-private partnership). Pouze v nejcitlivějších lokalitách (např. Skalní mlýn v Moravském krasu) realizuje návštěvnické centrum státní ochrana přírody, ve většině případů projekt s podporou finančních programů v gesci MŽP realizuje partner Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Má přitom povinnost dodržet předepsané jednotné prvky, předně jednotný architektonický koncept a grafický manuál.

Kromě Domu přírody Poodří je vybudován Dům přírody Třeboňska, Dům přírody Slavkovského lesa a Dům přírody Litovelského Pomoraví, aktuálně ve výstavbě s připravovaným dokončením v roce 2015 jsou Dům přírody Moravského krasu, Dům přírody Blaník a Dům přírody Českého lesa. Ve fázi zpracování projektové dokumentace je Dům přírody Žďárských vrchů.

Pavel Pešout, pavel.pesout@nature.cz

Ve stínu motýlích křídel

FOTO: LIBOR AMBROZEK

Desítky let se přírodovědci zabývají otázkou, proč jsou zdejší louky tak unikátní. V počtu druhů rostlin na jednotku plochy ve středním měřítku (0,25 až 50 m²) jim patří dokonce světové prvenství – na jednom metru čtverečním napočítali botanici přes 70 druhů! Jako hlavní důvody bývají uváděny příznivá poloha, pestrost stanovišť a dlouhodobá péče člověka. Ani to však k vysvětlení nestačí. Až před několika málo lety se objevila zajímavá teorie, která staví na archeologických nálezích a výskytu reliktních druhů. Ukazuje se totiž, že bělokarpatské louky mohou trvat nepřetržitě už od neolitu, kdy příchod prvních zemědělců zabránil zalesnění území. Vyvíjely by se tak už téměř 10 000 let!

Bělokarpatské louky v ohrožení

Vývoj v několika posledních desetiletích byl ovšem příliš silnou kávu i na tak starobylé společenstvo. Konec tradičního hospodaření po druhé světové válce a pokusy družstev a státních statků přizpůsobit tuto nádhernou krajinu „potřebám doby“ vedly k těžkým ztrátám. Tisíce hektarů nejen v nižších polohách, ale třeba i na úplném severu Bílých Karpat v okolí Brumova a Nedašova byly rozorány, na tisících hektarů například na Kopanických byly leteckým hnojením vyhubeny vzácné druhy rostlin a živočichů. Místo kosců najela na louky těžká technika, prudší svahy se kosit přestaly úplně a zarostly obtížně proniknutelnou houštinou hlohů a trnek. Až v 80. letech byl negativní trend aspoň zpomalen a snahy o ochranu unikátních společenstev pozvolna sílily. Po vyhlášení CHKO Bílé Karpaty v roce 1980 následovalo vyhlášení nejcenějších lokalit za maloplošná chráněná území a tehdejší okresní národní výbory začaly aspoň zčásti financovat péči o ně. Dobrovolníci, kteří sem jezdili na prázdninách na ochranné tábory, čistili od náletu křovin cenné stráně a příkřejší svahy kosili ručně. Změna režimu v roce 1989 pak znamenala pro Bílé Karpaty novou šanci.

Léta devadesátá zastihla květnaté louky ve víru změn. Zemědělské podniky přestaly s hnojením cenných lokalit, louky rozorané často načerno se postupně dařilo obnovovat regionální travní směsí, nasbíranou v okolních zachovalých

Když se řekne „Bílé Karpaty“, vybaví si řada z Vás své zážitky z toulek rozsáhlými bučinami na moravsko-slovenských hranicích. Chybět určitě nebude ani představa folklórního kraje, jednoho z nejzachovalejších u nás. Ale naprostě většině se před očima objeví obraz rozkvetlé louky plné orchidejí. A budete mít pravdu, pestrobarevné louky jsou symbolem a zároveň největším bohatstvím této chráněné krajinné oblasti, která bude slavit své 35. narozeniny jen rok po ČSOP.

TEXT LIBOR AMBROZEK

porostech. Byly vyčištěny i desítky hektarů zarostlých ploch a vyhlášena řada nových chráněných území. Zemědělské dotace, které přinesl vstup do Evropské unie, znamenaly v podhorských oblastech jednoznačný přínos pro rozvoj zemědělského podnikání. Hospodařících subjektů rychle přibývalo, na řadě míst došlo i k obnově chovu ovcí, který už téměř vymizel. Každé světlo však v krajině vrhá i stíny. Po období blahobytu se před několika lety začal objem prostředků v Programu péče o krajinu, z něhož přispívá Správa CHKO vlastníkům a nájemcům na péči o nejcennější plochy, rychle snižovat. Druhým významným faktorem se stalo rostoucí znepokojení části odborné veřejnosti, převážně z řad entomologů a dalších zoologů, z úbytku mnoha dříve se vyskytujících druhů. Při pátrání po možných příčinách se do hledáčku dostal i management, proto, kdo se s tímto slovem stále nesmířili, způsob hospodaření.

FOTO: LIBOR AMBROZEK

Vzácný modrásek hořcový žije na hořci křížatém (nahore), možná i na hořci hořepníku (dole).

aneb bělokarpatský LIFE+

FOTO: LIBOR AMBROZEK

Krajina Bílých Karpat s loukami a rozptýlenými soliterními stromy.

Výhrady byly samozřejmě k nasazení těžké techniky, ještě vážnějším byl však shledán jednotný termín kosení. Zemědělci tím sice plní podmínky pro přiznání zemědělských dotací, vysemenit se stihne i většina vzácných druhů rostlin včetně orchidejí, motýli ovšem tolik pochopení nemají. Zvláště druhy, jejichž živné rostliny právě začínají kvést. Jako druhy, které se staly symbolem ochrany motýlů na loukách, uvedme modrásky bahenního a očkovaného na krvavci totenu a modráska hořcového na hořci křížatém, případně hořci hořepníku. Našli bychom samozřejmě i mnohé další. Jenže více termínů kosení znamená pro zemědělce mnohem větší náklady. Tyto dva hlavní důvody, pokles peněz z Programu péče o krajinu a snaha účinněji chránit i hmyzí (či spíše obecně živočišné) bohatství bělokarpatských luk, vedly k myšlence na podání projektu do programu LIFE+.

Program LIFE+

Cílem dotačního programu Evropské komise LIFE+ je podpora přírodně cenných území soustavy Natura 2000. K zastavení poklesu biodiverzity chce přispět aktivní ochranou nelesních biotopů a zavedením vhodného managementu. Jedním z hlavních cílů projektů je zajištění dlouhodobé udržitelnosti péče o území například zapojením místních zemědělských subjektů. Tedy už podle definice pro Bílé Karpaty na první pohled ideální. Příliš snadná cesta ovšem k úspěchu

v Bruselu nevedla. V České republice už sice několik projektů z tohoto programu proběhlo či probíhá, ale každý z nich je originál a ne všechny zkušenosti jsou přenosné. Navíc jsme se vzhledem ke stavu ochrany přírody na slovenské straně rozhodli k projektu společnému se zapojením hned několika subjektů. V jedné žádosti se tak sešly i česká a slovenská státní ochrana přírody (AOPK ČR a ŠOP SR) a z obou zemí i nevládky, zastoupené na české straně základními organizacemi ČSOP Bílé Karpaty a Jadernička, na slovenské straně Bratislavským regionálním ochrannářským sdružením (BROZ). Protože Evropská komise poskytuje polovinu finančních prostředků, obě ministerstva měla garantovat financování zbytku.

Po mnoha útrapách byl šestiletý projekt pod názvem „Integrovaná ochrana vzácných druhů motýlů nelesních stanovišť v České republice a na Slovensku“ Evropskou komisí schválen a v roce 2011 zahájen. Na české straně běží naplno od roku následujícího.

Zachráníme modrásky?

Hned v roce 2011 proběhl poprvé monitoring vzácných druhů motýlů. Území celých Bílých Karpat bylo rozděleno na čtvrtce a důkladně zmapováno skupinou entomologů. Terén navštívili celkem šestkrát, každý měsíc během sezóny. Hledali nejen devět druhů, na kterých je projekt postaven, ale i další vzácnější a nápadné druhy denních motýlů. Podařilo se získat téměř 10 tisíc údajů o jejich výskytu. Zároveň byl

pro cílové druhy vypracován plán péče, protože každý motýl potřebuje něco jiného. Nejvýznamnějšími druhy jsou z tohoto pohledu modrásci. Modrásek černosvrtný dnes u nás žije prakticky jen na severu Bílých Karpat a jihu Beskyd a je vázán na mateřídoušku, potřebuje proto citlivou pastvu. Vzácný modrásek hořcový žije na hořci křížatém, možná i hořci hořepníku, proto byl zmapován i výskyt těchto dvou druhů a na některých lokalitách jsou hořce obkoseny. Modrásci bahenní a očkovaný žijí na vlhkých loukách na krvavci totnu, který kvete v červenci a srpnu, takže vyžadují mozaikovou seč. Kvůli žluťásku barvoměnnému, jednomu z nejvzácnějších motýlů Evropy, který byl na naší straně pozorován naposledy v roce 2006, byl na některých místech vyšetřen čilimník, který je jeho živnou rostlinou. Housenky bourovce trnkového žijí na mladých křovinách, zatímco jasoň dymnivkový vyhledává okraje lesů a paseky, proto těmto druhům vyhovuje čištění náletů.

Do projektu bylo na české straně zařazeno téměř 100 lokalit o celkové výměře necelých 1500 hektarů. Vedle známých a rozlehlých chráněných území na jihu, jako jsou Čertoryje, Zahrady pod Hájem, Jazevčí nebo Porážky, mezi nimi najdete i louky na moravských Kopicích kolem Lopeníku, Žitkové či Starého Hrozenkova. Nechybějí samozřejmě ani louky a pastviny v okolí Brumova, Nedašova a Valašských Klobouk na dalekém severu. Snažili jsme se ale přidat i lokality dlouhodobě neudržované, protože se po mnoha letech objevily prostředky na jejich obnovu, nebo místa úplně nová, teprve nedávno botaniky nebo zoology objevená. Samostatnou kapitolou je čištění náletů, o kterém ještě bude řeč. Pro všechny lokality byl zpracován plán péče. Každou zimu, když skončí sezóna v terénu, odborní pracovníci Správy diskutují termíny sečí a další zásahy pro následující rok. Zemědělci pak od nás dostávají smlouvy s přesným popisem. Slovenští kolegové se snaží především vyčistit zarůstající stráně a obnovit na nich pastvu. Vybrali si 15 evropsky významných lokalit v CHKO Biele Karpaty i Malé Karpaty, pastva a kosení by měly být zajištěny na 350 hektarech.

Hlavní objem finančních prostředků (téměř 90 %) je samozřejmě určen na management. Každý rok uzavíráme více než dvě stovky smluv, od velkých zemědělských farem až po

Dva z motýlů, na něž je projekt zaměřen – jasoň dymnivkový (zde) a přástevník kostivalový (vpravo nahoře).

Komiks pomáhá při výukovém programu Tajemství louky přiblížit složitý vývoj modráska.

drobné vlastníky jednoho či dvou hektarů. Řada z nich pobírá i dotace zemědělské, my se snažíme přispívat právě na různé termíny sečí, aby na loukách vznikla mozaika, nutná pro přežití vzácných druhů živočichů. Monitoring, který proběhl v roce 2011 a znovu v roce 2013, ukázal, že časná seč (nejpozději do konce června) umožní živným rostlinám vykvést v otavách a je možná ještě vhodnější než seč zářijová. Dotujeme i rotační pastvu, kdy nejsou ovce na pastvině dlouho na jednom místě, ale po kratších intervalech se posunují na další plochy. Významnou částí projektu je i čištění lokalit už zarostlých náletem nebo ořez hrází. Celkem máme prostředky na odstranění 30 hektarů náletových dřevin a ořez 6 kilometrů hrází. O tyto aktivity se objevil až překvapivě velký zájem drobných vlastníků, především na Kopicích a na severu CHKO. Daří se tak obnovovat stráně, které už jsme považovali za ztracené a které se rychle vracejí do přírody blízkého stavu. Za všechny bych rád zmínil aspoň závěr údolí Sidonie, kde byl vykácen nálet a už druhým rokem se znovu na 10 hektarech pasou ovce. Dobrou práci ocenil i modrásek černosvrtný.

Spolupráce!

Významnými partnery projektu jsou nestátní neziskové organizace. Jak už bylo zmíněno, na české straně se jedná na jihu

o ZO ČSOP Bílé Karpaty, na severu o ZO ČSOP Jadernička. Demarkační linii mezi jejich aktivitami tvoří obec Strání. Obě základky získaly prostředky na nákup techniky na obhospodařování hůře přístupných pozemků, které využily k nákupu horských traktorů AEBI s příslušenstvím. Za to se zavázaly udržovat více než 300 hektarů luk (jen ZO ČSOP Bílé Karpaty má dnes pronajato asi 270 hektarů). ZO ČSOP Bílé Karpaty má navíc na starosti propagační stránku, která je také velmi důležitá. Výběrové řízení na tyto aktivity vyhrála o.p.s. VIS Bílé Karpaty. Její pracovníci prezentují projekt na pravidelných akcích v regionu, jako je Den Země, Horňácké kosení nebo Horňácké biodožínky. Při těchto příležitostech jsou pořádány i dny otevřených dveří na loukách, což je krásný název pro exkurze vedené zkušenými přírodovědci. Jedním z nejskvělejších výstupů je výukový program „Tajemství luk“, kterým už prošly stovky dětí od mateřských po střední školy. Pod širým nebem se zábavnou formou seznamovaly se světem luk, jeho obyvateli, vznikem i nutností péče člověka o něj. Každoročně probíhá už tradiční setkání starostů z celé CHKO a nově i setkání zemědělců a menších hospodářů.

Spolupráce s vlastníky, zemědělci a vůbec místními lidmi je pro budoucnost bělokarpatských luk naprosto klíčová. Rozumným hospodařením je toto unikátní společenstvo udržováno již tisíce let a ani do budoucna tomu nemůže být jinak. Proto jsme v minulém roce oslovili stovky drobných vlastníků, zda chtějí o své pozemky pečovat sami nebo souhlasí s tím, že jejich údržbu zadáme někomu jinému. Mnozí z nich

S údržbou luk pomáhá i speciální technika. Na fotografii jednoosý nosič AEBI CC 66, ideální mimo jiné pro práci ve svažitém terénu.

FOTO: DAGMAR UHYŘOVÁ

se nově rozhodli, že budou louky kosit sami, což přispěje nejen k větší mozaice pro motýly, ale také k pevnějšímu vztahu lidí ke krajině.

V roce 2011 nad pestrými loukami Bílých Karpat básnický řečeno roztáhl svá křídla projekt LIFE+. Nevíme ještě, na kolika nových lokalitách se vzácné druhy motýlů znovu objeví. Ostatně to někdy víc záleží na ročním chodu počasí než na veškerém snažení. Ale už dnes vnímáme, co nového přinesl – posunutí spolupráce s vlastníky a zemědělci na novou úroveň, osvětu o ochraně přírody, ať už formou besed, exkurzí nebo výukových programů, důkladnější poznání motýlích obyvatelů luk... To všechno jsou dobré předpoklady, abychom o budoucnost jedné z našich nejúžasnějších krajin nemuseli mít obavy. ☘

Autor je koordinátorem projektu.
Kontakt: libor.ambrozek@seznam.cz

FOTO: JITKA ŘÍHOVÁ

FOTO: ARCHIV ČSOP BERKUT

Zázraky se dějí...

Když v roce 2004 odkoupila základní organizace ČSOP Berkut od města Bečov nad Teplou část bývalé botanické zahrady a když v roce 2005 připravovala založení pozemkového spolku na obnovu této unikátní památky, nikdo kromě nich asi příliš v znovuobnovení zahrady nevěřil.

TEXT JIŘÍ ŠINDELÁŘ

Bečovská botanická zahrada, zapomenutý klenot zahradní a krajinářské architektury Karlovarského kraje, se ale v roce 2014 stala právoplatným členem Unie botanických zahrad České republiky a krom toho obdržela významné ocenění.

Krůčky k obnově zahrady

Zahrada měla velmi zvláštní vývoj – z „ničeho“ v roce 1918 (myšleno skalnatá pastvina nad řekou) se stalo v roce 1935 „něco“ (rozsáhlá sbírková zahrada zvaná „druhé Průhonice“) až zase po „nic“ v roce 2004, kdy ani krajinářské archeologové původní zahradu nedokázali v terénu nalézt (historie zahrady byla podrobně popsána v podzimním čísle Krásy našeho domova 2007).

V prvních letech obnovy po roce 2004 byly práce zaměřeny především

na samotné vyčištění zahrady od náletů, popadaných stromů a invazních rostlin a v podstatě najít místa, odkud začít s rekonstrukcí. Podařilo se totiž sehnat unikátní kolekci plánů a fotografií z doby největší slávy a největšího významu zahrady. Pak stačilo jen pod půlmetrovými nánosy spadaneho listí hledat původní sbírková oddělení, schodiště a cesty. Byl objeven i pomník zakladateli této zahrady Janu Koditkovi. Práce probíhaly spíše o víkendech či v rámci dobrovolnických aktivit, proto tak pomalu... Přesto se za pomoci řady organizací – Karlovarského kraje, Nadace Partnerství i ÚVR ČSOP – povedlo udělat již v začátcích mnoho. Vznikl například první volnočasový areál pro děti v Bečově a začaly se organizovat společenské akce (Vítání jara, Oslovení botanické zahrady, Lampionová slavnost), které dnes již dosáhly regionálního významu. Přes výmoly a kopřivy pomalu začali do botanické zase

chodit lidi a trávit zde čas.

Od poloviny roku 2011 byla snaha zaměřena hlavně na obnovu technických prvků, a tím i posílení bezpečnosti návštěvníků a rekreačních funkcí zahrady. Práce probíhaly i přes přírodní pohromy (např. větrná smršť 5. prosince 2011) za pomoci Místní akční skupiny Náš region i řady dobrovolníků a vlastních zaměstnanců v rámci veřejně prospěšných prací kontinuálně téměř celý rok. Obnoveny tak byly cesty a pěšiny pro návštěvníky v celkové délce přes 2 km, sbírková oddělení a výsadbová místa pro kolekce rostlin v rozsahu přes 1 ha, instalovány lavičky, umělecky ztvárněné prvky i informační systém, zrekonstruován vichřičí poničený srub, vybudovány čtyři vyhlídky, obnoveny vodní prvky včetně Korunního rybníka a Mariiny

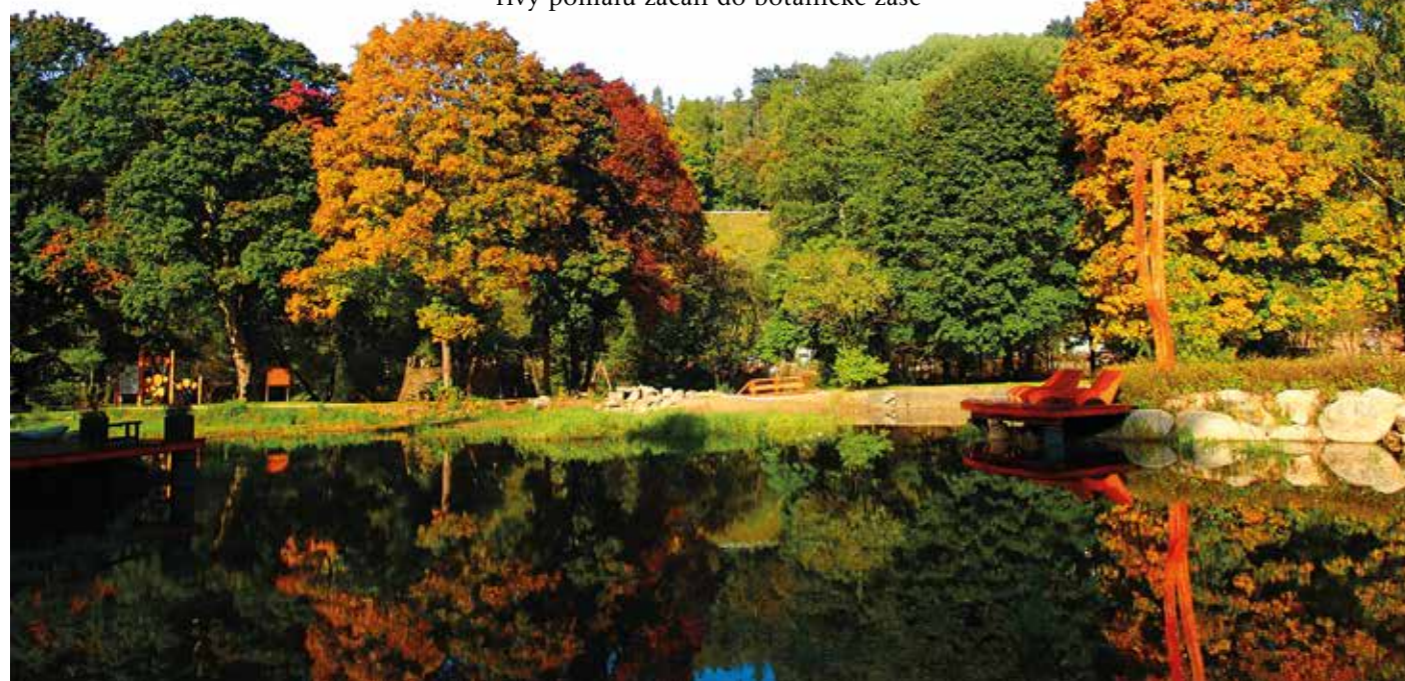

FOTO: ARCHIV ČSOP BERKUT

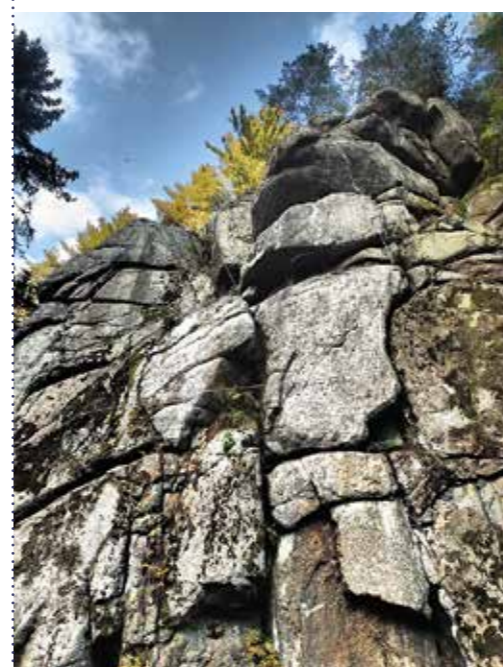

FOTO: ARCHIV ČSOP BERKUT

Skalami nad říčkou Teplou vede „bioferrata“.

studánky, zřízeny chemické toalety a nejcennější část Bečovské botanické zahrady byla oplocena. Udržován a doplněn byl i genofondový sad starých krajových odrůd ovoce.

Náročná rekonstrukce technických i vegetačních prvků pokračovala i v dalších letech. V roce 2013 byla dokončena elektroinstalace (přes 500 m délky) a zrealizován vrt pro pitnou vodu. Nově také přibýlo vybavení výukového centra v podobě zastřešeného altánu s prezentační technikou a dvou velkokapacitních stanů s plynovými teplomety. Malá, ale útulná je i badatelna.

FOTO: ARCHIV ČSOP BERKUT

hou děti užívat v přírodním volnočasovém areálu, sportovně založení návštěvníci pak mohou využít travnaté sportoviště. Sportovní vybavení či herní prvky jsou k zapůjčení zdarma. Na Korunním rybníku je v letních měsících možnost koupání a relaxace na dopolední a odpolední pláži.

Jako první v České republice zde byla vybudována bioferrata – zajištěná skalní stezka k poznání vegetace skalních štěrbin a lišejníků, kterých zde bylo určeno přes 40 druhů. V pobřežní části Korunního rybníka pak vznikla stezka mokřadem s rostlinami typickými pro Slavkovský les a Tepelskou vrchovinu.

V Bečovské botanické zahradě se konají i další doprovodné akce – koncerty, výstavy a promítání. Během školního roku je připraveno několik výukových programů jak pro děti ze školek, tak i základních škol. Ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy jsou v zahradě školení učitelé mateřských a základních škol v environmentálních oborech. Druhý srpnový víkend se koná ekologický festival Zázračná planeta Země.

Významná ocenění – a co dál?

5. února 2014 byla Bečovská botanická zahrada na valné hromadě Unie botanických zahrad České republiky v Brně jednomyslně přijata za jejího řádného člena. Bečovská botanická zahrada se tak stala druhou oficiální botanickou zahradou v Karlovarském kraji. Samozřejmě, že čeká zahradu ještě plno povinností a práce, nicméně byl tak zcela jednoznačně povýšen její

význam na krajskou úroveň, což potvrdila i odborná hodnotící komise, která zahradu v průběhu roku navštívila.

Rok 2014 byl pro Bečovskou botanickou zahradu i jinak naplněn uznáním práce jejích obnovovatelů. Zahrada reprezentovala Karlovarský kraj v celostátní soutěži Má vlast cestami proměna a získala titul Nekrásnější proměna České republiky 2013. Získané ocenění tak dokázalo, že obnova botanické zahrady a bývalého beaufortského alpinia má smysl a význam a že se nejedná o donkichotství. Před deseti lety nikdo v Karlovarském kraji a málem ani v Bečově netušil, že nějaká botanická zahrada existuje!

Bohužel však není vše jen růžové, Bečovská botanická zahrada má i velkou řadu problémů.

To, že se členové organizace postavili proti developerskému projektu rezidenční zástavby v Bečově, odporující územnímu plánu i veškerým od-

Ocenění pro Jiřího Šindeláře

Kromě ocenění Bečovské botanické zahrady, zmíněného v článku, získal letos za obnovu zahrady dvě významná ocenění i osobně Jiří Šindelář. Prvním je hlavní cena v celostátním kole Ceny Ď, udělované osobnostem za podporu kultury a charity v České republice, druhým pak cena poroty Památkové komory České republiky. Gratulujeme!

borným posudkům, vyvolalo ze strany onoho investora protiakci – snahu o odkup části botanické zahrady, kterou měla ZO ČSOP do té doby jen v pronájmu. Aby byla uchována integrita zahrady, byla ZO nucena tyto pozemky urychleně odkoupit sama. Což spolu s nezbytnými investicemi do vybavení zahrady vedlo k zadlužení organizace ve výši několika milionů korun. Situaci ještě zhoršilo rozhodnutí výrobního podniku, přes jehož areál (bývalé zahradnictví) je jediný možný příjezd do zahrady, průjezd zpoplatnit ve výši 100 tis. Kč ročně. Celkově se tak měsíční provozní náklady bez jakýchkoliv mezd a investic dostaly na vražednou výši 60 tisíc Kč.

FOTO: ARCHIV ZO ČSOP BERKUT

Bečovská botanická zahrada je jediná botanická zahrada této velikosti v České republice, která je plně financována ze zdrojů neziskové organizace. Ostatní takto velké zahrady patří pod města, kraje, státní výzkumné ústavy či univerzity. Bečovská botanická zahrada nemá ani žádného velkého sponzora. O to je zajištění jejího fungování náročnější a komplikovanější. **B**

Autor je předsedou ZO ČSOP Berkut.
Kontakt: zocsopberkut@seznam.cz

Nový občanský zákoník

Ve svém stručném příspěvku bych se chtěl věnovat hlavním souvislostem, které má, bude mít či by mohl mít nový český občanský zákoník pro ochranu přírody a životního prostředí. Z důvodů prostorových i časových se mohu věnovat jen některým jeho hlavním ustanovením a jejich souvislostem.

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ

Občanský zákoník byl přijat již v roce 2012, a to pod číslem č. 89/2012 Sb. Vstoupil však v účinnost až ke dni 1. lednu 2014. Jde o normu velmi rozsáhlou (má přes 3 tisíce paragrafů). Starý český občanský zákoník měl na konci svojí existence platných jen něco kolem 500 paragrafů.

Je třeba uvést, že autorský kolektiv vedl a za celkovou podobu NOZ je tak odpovědný prof. dr. Karel Eliáš, t. č. vědecký pracovník Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. Politicky pak tuto normu zejména „protlačil“ tehdejší ministr spravedlnosti za ODS Jirí Pospíšil (t. č. europoslánc za TOP 09).

Vlastnické právo a ochrana životního prostředí

Vlastnické právo je v novém občanském zákoníku upraveno zejména v jeho části třetí.

Nový princip občanského práva vychází ze zásady „*superficies solo cedit*“, tedy že povrch ustupuje půdě. Dochází tak k zásadní změně, kdy vlastník pozemku musí být i vlastníkem stavby (budovy), která na něm stojí. Opačná zásada („*superficies solo non cedit*“) v Československu, resp. v České republice platila po mnoho desetiletí. Jde tedy o návrat k právní úpravě platné u nás v období rakouské monarchie, resp. tzv. první československé republiky.

FOTO ZDENKA NEZMESKALOVÁ

Zvíře přestává být „věcí“, na jeho právním postavení se tím však nic podstatného nemění.

Tato ustanovení není retroaktivní, takže se jen obtížně, postupně a pomalu bude tato disproporce napravovat a vlastnictví spojovat. Napomáhat tomu má též institut předkupního práva (povinnosti jednoho vůči druhému vlastníkovu nabídnout v případě zamýšleného prodeje věc k odkoupení nejprve jemu).

Nová právní úprava vlastnického práva má celou řadu souvislostí, projevovat se bude zejména ve vztahu k užívání a ochraně pozemků, půdy a porostů, nerostného bohatství, budov a staveb a jejich užívání, zvířat, ale i ve vztahu ke škodě a její náhradě či v sousedských vztazích.

Řada problémů ve vztahu k vlastnictví složek životního prostředí však v NOZ upravena není. Upravuje je i nadále například vodní zákon, lesní zákon, zákon o ochraně přírody a krajiny, horní zákon či stavební zákon.

Zvíře a jeho ochrana

Dosavadní koncept občanského práva nahlížel na zvíře jako na věc, avšak připouštěl, že se jedná o věc zvláštní – svého druhu (*sui generis*) – a jako takové se na ně některá ustanovení soukromého práva buď vůbec nevztahují, nebo spíše jsou modifikována právem veřejným (zejména zákonem o veterinární péči a zákonem na ochranu zvířat proti týrání).

a ochrana přírody

Nový občanský zákoník je nedefinuje. Jiné předpisy (např. zákon na ochranu zvířat proti týrání) definuje zvíře jako obratlovce s výjimkou člověka. Zákon o ochraně přírody a krajiny pak užívá pojem „volně žijící živočich“ jako protiklad k pojmu „planě rostoucí rostlina“. V ustanovení § 1049 OZ je pak konstatováno, že „*zvíře chované v zoologické zahradě a ryba v rybníku nebo podobném zařízení, které není veřejným statkem, bez pána není*“. Zákon dále používá řadu nejasných až archaických pojmů – zejména „zajaté zvíře“ či „zkrocené zvíře“.

Rostlina a její ochrana

Pokud jde o rostliny (byliny, keře či stromy), pak i nový český občanský zákoník vychází z jejich pojetí jako součásti pozemku (věci nemovité), na kterém rostou. Nový občanský zákoník zde výslovně uvádí, že „*Součástí pozemku je rostlinstvo na něm vzešlé*“ (§ 507 OZ). Ze stejného konceptu vycházel

FOTO JAN MORAVEC

Plody spadlé na sousedův pozemek jsou souseda.

i starý občanský zákoník. Skutečnou ochranu rostlinám tak poskytovaly výlučně předpisy povahy veřejnoprávní (zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o rostlinolékařské péči, zákon o hnojivech či lesní zákon atd.).

Nový přístup přináší nový občanský zákoník, pokud jde o plody rostlin (stromů). Dosud totiž u nás platilo, že spadlé plody jsou dále ve vlastnictví vlastníka stromu či keře, na nichž se urodily. NOZ však zavedl pravidlo, že „*plody spadlé ze stromů a keřů na sousední pozemek náleží vlastníkovu sousedního pozemku. To neplatí, je-li sousední pozemek veřejným statkem*“. Odstranění větvi či kořenů u stromů (§ 1016 odst. 2), přesahujících na jiný pozemek, může soused provést sám jen po bezúspěšném požádání souseda, zatímco části jiných rostlin (keřů a bylin) může odstranit soused bez dalších omezení. Toto ustanovení nemá logiku, když rozdíl mezi stromem a keřem je z hlediska soukromého práva v podstatě nepatrný. Obě kategorie dřevin mají v podstatě nejen biologicky, ale i hospodářsky stejné základy i podstatu.

Škoda a její náhrada

Starý občanský zákoník měl škodu a její nápravu upravenou poměrně jednotně a koncentrovaně (zejména v ustanoveních § 415 a násl.). Základní preventivní ustanovení § 415 tohoto občanského zákoníku znělo: „*Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí*.“ Ačkoliv škody na přírodě a životním prostředí nebyly již dále rozvedeny a nebyl stanoven pro ně nějaký speciální mechanismus či režim, takže se vycházelo z klasických mechanismů odpovědnosti a náhrady za škody na zdraví a majetku. Jednalo se tak o významné argumentační ustanovení.

Nový občanský zákoník má institutu škody a její náhradu upravenou v části týkající se občanskoprávních deliktů (§ 2894 a násl.). Zde jsou dosti podrobně upraveny jednotlivé kategorie škod a odpovědnost z nich plynoucí. Základní prevenční ustanovení je obsažené v § 2900 a zní: „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo vlastnictví jiného*.“

Oproti původnímu znění se tak již se škodami na životním prostředí, přírodě a krajině (pokud nejsou současně škodami na životě, zdraví či majetku) nepočítá. Jde zjevně o značný krok zpět, byť by šlo pouze o otázku proklamační a argumentační. Zásadní zvrat je také obsažen v prioritách a posloupnostech

FOTO: JAN MORAVEC

forem náhrady škody oproti někdejší úpravě, který lze považovat za vysoce negativní.

Závěrem bych rád upozornil na speciální ustanovení, která jsou obsažena v § 2933 až 2935 „Škoda způsobená zvířetem“. Zvláště pak je upravena i náhrada při poranění zvířete (§ 2970).

Sousedská práva

Dříve byla sousedská práva upravena v § 127 starého občanského zákoníku. Zahrhovala povinnost vlastníka, aby se zdržel všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného, a to mimo jiné i hlukem, prachem, popílkem, kouřem plyny, parami, pachy, odpady (pevnými i tekutými), převisem větví a prorůstáním kořenů či výběhem chovaných zvířat.

V novém občanském zákoníku jsou sousedské vztahy a práva upraveny v podstatě v § 1013 a následujících, a to v rámci omezení vlastnického práva. Výslovně zde je uvedeno, že „vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, ořezy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku, to platí i o vnikání zvířat.“

Nesmyslné (v rozporu s každodenní praxí) je ustanovení § 1017, které stanoví, že stromy přesahující obvykle výšky 3 metrů musí mít jako přípustnou vzdálenost od společné hranice pozemku 3 m a ostatní stromy 1,5 metru. Zákonodárce chtěl snad určit určitou minimální vzdálenost. Dikce však spíše navozuje dojem přesně stanovené povinné vzdálenosti. Přesně stanovení hranice je však zcela nesmyslné, protože velice záleží na druhu (popř. i kultivaru) stromu. Například dub, lí-

Jedním ze sporných bodů nového občanského zákona je otázka stromů při hranici pozemků.

pa či buk budou mít po desítkách let průměr koruny zřejmě přes deset metrů. Budou tedy přesahovat stanovenou hranici o mnoho metrů a mohou tak v podstatě až z poloviny koruny být na sousedově pozemku. Výše uvedené ustanovení se nepoužije, je-li na sousedním pozemku les či sad, tvoří-li stromy rozhradu či se jedná o zvláště chráněný strom.

Tato ustanovení považují v praxi z hlediska věcného (dendrologického), ale i z hlediska veřejnoprávní ochrany stromů za naprosto nesmyslná. Každý strom je jiný a občanský zákoník by tak neměl obsahovat buď ustavení žádné nebo jen velmi abstraktní a flexibilní. Platnou dikci v NOZ považují v tomto ohledu za opravdový nesmysl.

Spolky

Dalšími otázkami spadajícím do ekologické oblasti je i zcela nová právní úprava spolků (dosud označovaných jako občanská sdružení) či nadací. Těch je i v oblasti ochrany přírody a životního prostředí v České republice poměrně značné množství (Český svaz ochránců přírody v to počítaje). Nový občanský zákoník zde obnovil již dosti archaické označení spolek (das Verein), které řadí mezi korporace a podrobně upravuje v § 214 až 302.

Nová právní úprava spolků je nepřiměřeně podrobná a velmi striktní až rigidní. To je dle mého názoru v příkrém rozporu se zájmem společnosti na samosprávném a demokratickém charakteru těchto sdružení. V anglicky mluvících zemích se tyto právní osoby výstižněji označují jako nevládní orga-

nizace (NGOs). Všechna občanská sdružení (včetně těch ekologických) budou muset projít jak obsahovou a právní, tak i formální a názvovou transformací, kterou považují v současné době za zbytečnou a byrokraticky zatěžující. Tato sdružení, která jsou základem občanské společnosti, by měla mít své postavení a fungování spíše zjednodušeno než naopak státem komplikováno. Jsou totiž ve své valné většině tvořena amatéry a dobrovolníky, kteří nejen že nemají profesionální právnícké a ekonomické vzdělání, ale hlavně nemají na administrativu peníze, čas ani energii.

Závěrem

Nový občanský zákoník je jako celek předpisem značně rozsáhlým, terminologicky i pojmově složitým, v mnoha pasážích archaickým a germanizujícím. Obsahuje často až doslovné překlady z německého jazyka, jeho jazyk odpovídá spíše 19. století. Mnohá jeho ustanovení znějí nesmyslně či nesrozumitelně, jsou zastaralá či občas až humorná.

Za základní chybu nového občanského zákoníku považují již jeho druhou větu, která výslovně stanoví, že „uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného“. To dle mého názoru není pravdou, protože mnoho věcí, které by obecně dle občanského zákoníku bylo možno provést, realizovat nejde, a to právě proto, že to zasahuje do oblasti veřejného zájmu, chráněného právě právem veřejným. Volná dispozice je v mnoha případech velmi omezena. Veřejné právo (právo životního prostředí v to počítaje) na mnoha místech a ustanoveních vstupuje a zasahuje do práva soukromého a silně je ovlivňuje.

Přes výše uvedené je v novém občanském zákoníku i řada docela dobrých a rozumných ustanovení. Nicméně nezvykle vysoký počet nesmyslů, lapsů a archaismů nelze přehlédnout. Je tak jisté do značné míry závislé na praxi (soudní, správní, na každodenním uplatňování práva), ale i na budoucí legislativě (již nyní se připravuje několik různých rozsáhlých a zásadních novel NOZ), jak se české soukromé právo bude nadále vyvíjet. Proces to není na měsíce a léta, ale spíše na desetiletí. **B**

Autor je proděkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, vedoucím Katedry práva životního prostředí.

Novinky v českém právu životního prostředí

Cílem našeho článku je představit stručný souhrn schválené, ale i připravované legislativy za období od jara do podzimu roku 2014.

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ,
PETRA HUMLÍČKOVÁ

Začátkem září schválila vláda novelu zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (dokument vlády č. 942/14, sněmovní tisk 299) a plánuje její projednání v Poslanecké sněmovně v průběhu podzimu, s účinností od 1. 1. 2015. Lze předpokládat, že v průběhu tohoto projednání bude vyvíjen tlak na změny předlohy. Novela zásadně mění vztah zákona o posuzování vlivů a navazujících předpisů (typicky stavební zákon). Výstupem z procesu EIA se stává závazné stanovisko, jehož podmínky budou muset být zahrnuty do navazujících rozhodnutí (územní rozhodnutí, stavební povolení). Negativní závěr zjišťovacího řízení bude mít nově povahu rozhodnutí, a tím bude podléhat správnímu i soudnímu přezkumu. Nevládní organizace budou oprávněny účastnit se navazujících řízení, pokud existují alespoň 3 roky nebo pokud předloží listinu s nejméně 200 podpisy. Tyto nevládní organizace budou mít právo odvolávat se a žalovat navazující rozhodnutí s tím, že jejich žaloba bude mít odkladný účinek a soud o ní bude muset rozhodnout do 150 dnů. Novela také zavádí povinný přezkum posuzovaného a skutečně realizovaného záměru.

Ministerstvo životního prostředí předkládá novelu zákona o ochraně zemědělského půdního fondu (dokument vlády č. 962/14). Tato novela stanoví podmínky pro využití zemědělské půdy pro pěstování plantážních dřevin nebo udělování souhlasu s odnětím půdy ze ZPF z důvodu výstavby dopravní a technické infrastruktury. Novela však bohužel obsahuje také návrh na

FOTO: JAN MORAVEC

snížení poplatků za odnětí pozemků ze zemědělského půdního fondu, které se podařilo zvýšit teprve před několika lety, a i přesto jsou považovány za nedostatečné k ekonomické motivaci chránit zemědělskou půdu.

V současné době jsou projednávány dva různé zákony řešící situaci NP Šumava. Prvním z nich je senátní návrh (sněmovní tisk č. 250), který mimo jiné umožňuje masivní novou výstavbu na území národního parku. Návrh byl schválen Senátem, vláda k návrhu vydala negativní stanovisko a nyní čeká na projednání v Poslanecké sněmovně. Ministerstvo životního prostředí zároveň připravuje i novelu zákona o ochraně přírody a krajiny, která by komplexním způsobem změnila právní úpravu národních parků. Ta je v současnosti v meziresortním připomínkovém řízení.

Ministerstvo životního prostředí připravuje také vyhlášku o vymezení

zón ochrany přírody Krkonošského národního parku. Hlavním důvodem je aktualizace zonace, která je z roku 1991. Další chystanou změnou je úprava vyhlášky č. 189/2013 Sb. o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, kdy povolovat nebude nutné kácení ovocných dřevin rostoucích v zahradách.

Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona o odpadech (tisk č. 153). Podle této novely nebude možné od roku 2024 skládkovat směsný komunální odpad. Novela však již neřeší, zda bude tento odpad spalován nebo s ním bude nakládáno jinak (např. zvýšením podílu recyklace). Od 1. 1. 2015 pak novela požaduje zavést ve městech tříděný sběr kovů a bioodpadů. Pod č. 184/2014 Sb. byla vyhlášena předchozí novela zákona o odpadech, která novelizuje nakládání s elektroodpady. K tomuto zákonu MŽP předložilo i novelu vyhlášky o podrobnostech nakládání s elektrozařízeními. MŽP předložilo do meziresortního připomínkového řízení návrh nařízení o Plánu odpadového hospodářství České republiky pro období let 2015 až 2024.

Novela zákona o ovzduší byla vyhlášena pod č. 87/2014 Sb. Novelizace kromě několika málo technických úprav v novém zákonu o ovzduší navrhuje i možnost provozovatelů menších stacionárních zdrojů vyměnit si části emisních stropů s jinými provozovateli (za vyloučení možnosti zvýšení emisí za Českou republiku i v rámci nejzátíženějších oblastí).

Novela zákona o urychlení výstavby dopravní, vodní a energetické infrastruktury vyhlášená pod č. 178/2014 Sb. pak umožňuje podstatně zvýšit cenu půdy vykupované k realizaci infrastrukturních staveb. Novela tak napravljuje situaci, kdy snížení výkupní ceny v roce 2013 vedlo prakticky k zastavení přípravy těchto staveb.

Priority svého fungování si po volbách určuje i Evropská komise. V první polovině svého mandátu plánuje hloubkovou analýzu směrnice o ptáčích a stanovištích (právní základ soustavy Natura 2000) a posouzení jejich případného spojení v nové, moderní směrnici. Dalším úkolem je posouzení strategie ochrany ovzduší. **B**

Autoři působí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (M. Damohorský je jejím proděkanem)

V TAJENCE SE UKRÝVÁ VELKÝ SAVEC

Křížovku vytvořili **Ferdici z Rakovníka**: Kuba Janoušek (5 let), Jakub Vinš (6 let), Daník Vožeh (6 let), Štěpán Fukárek (6 let), Filip Havel (10 let) a Klárka Voříšková (10 let)

Barevné hříčky přírody

Podzim je v plném proudu a obklopuje nás celou paletou barev. Vlastnosti některých z nich jsou velice zajímavé a stojí za to si je ukázat.

TEXT JIŘÍ ZAHRADNÍK

V následujícím článku vám představíme barevnou hříčku jménem anthokyany. Jsou to rostlinná barviva, jejichž barva se mění podle kyselosti roztoku, ve kterém jsou rozpuštěny.

Pomůcky: kousek čerstvého červeného zelí, kruhadlo/prkénko a nůž, rendlík, vařečka, sporák/vaříč, 8 sklenic, odměrka/panáková sklenička, kapátko/pipeta/lžička, jedlá soda, ocet, voda.

Červené zelí nakrouhejte (stačí ho 10 dkg) a s trochou vody ho krátce povařte (obr. 1). Šťávu oddělte a pomocí odměry (např. panákové skleničky) ji rozdělte do 8 sklenic (obr. 2). Šťávu je vhodné naředit vodou. Barevné rozdílky díky tomu budou výraznější. Jednu skleničku dejte bokem, ať se vám nepomíchá s ostatními, to bude náš kontrolní vzorek. Ostatní sklenice si pro názornost postavte do řady vedle sebe. Nejprve všechny sklenice okyselte stejným množstvím octa – třeba po lžičkách nebo kapátkem či pipetou (obr. 3). Barva se bude měnit na růžovou až červenou (obr. 4). Až dosáhnete zářivě červené barvy (obr. 5), odstavte další skleničku – to bude nejkyselejší vzorek.

Připravte si roztok jedlé sody a postupně jej kapejte do zbylých 6 sklenic, a to následujícím způsobem – do první dejte 1 množství (kapku/lžičku), do druhé dejte 2 množství, do třetí dejte 3 množství atd. Vzorky ve sklenicích se začnou pomalu barevně rozlišovat (obr. 6). Tím dosáhnete krásné barevné škály – od růžové přes fialovou a modrou až k zelené (obr. 7). Každá sklenice ukazuje různé pH – červená a její odstíny kyselý pH, modrá neutrální a zelená zásaditá. Teď už jen vezměte kontrolní nijak neupravený vzorek a zařaďte ho na škálu. Je evidentní, že zelný odvar je neutrální (obr. 8). Stejně se anthokyany projevují například v květech plícníku.

Autor je studentem Přírodovědné fakulty Univerzity Karlovy

Naučná stezka Zásmuckou bažantnicí

FOTO: JAN MORAVEC

Zásmucká bažantnice je zhruba dvacetihektarový lesní celek na severozápadním okraji Zásmuk, městečka na pomezí Polabí a Posázaví jihovýchodně od Prahy. Každého návštěvníka tu v první řadě upoutají mohutné duby. Ty nejstarší mají více jak 250 let.

Program NET4GAS Blíž přírodě má za sebou již osmý rok trvání. Jednou z letošních akcí, realizovaných v rámci tohoto programu, je naučná stezka Zásmucká bažantnice.

TEXT JAN MORAVEC

Obora vznikla v průběhu 17. stol. Po polovině 20. stol. stejně jako celý rozlehlý zásmucký zámecký komplex pustla a až nyní se opět stává po zásluze oblíbeným vycházkovým místem i jednou ze zásmuckých „atrakcí“. Mimo jiné zásluhou místní základní organizace ČSOP, která zde od roku 2003 dosazuje mladé duby z vlastní lesní školky, zajišťuje lepší podmínky pro přežití různých živočichů (např. ponecháním některých padlých kmenů), zajistila ošetření některých stromů a využívá prostor i pro různé vzdělávací aktivity. Ona je podepsána i pod novou naučnou stezkou.

Průvodcem je jelen Janek

Po necelé dva kilometry dlouhém okruhu vás provedou dřevěné šipky se siluetou jelena. Možná trochu překvapivé, člověk by tu spíš čekal bažantů. Avšak Bažantnice navzdory svému

FOTO: JAN MORAVEC

Jedno z interaktivních zastavení stezky.

jménu skutečně po staletí, až do konce 2. světové války, sloužila především chovu jelenů. A to ne ledajakých, chovali se zde trofejní bílí jeleni! Zápisky adjunkta Miroslava Melouna z roku 1929 zmiňují nádherného, nebojácného a zlého jelena, nazývaného tehdy Janek – a právě tomu autoři stezky symbolicky svěřili roli průvodce.

Na stezce najdete pět zastavení a čtyři interaktivní prvky. První panel, se základními informacemi, je hned u vstupu na východní straně obory. Druhé zastavení, představující bohatství života na stromě, se nachází u nejmohutnějšího ze zdejších dubů, pokřtěného loni na památku předválečného majitele panství, velkého vlastence Leopolda Františka Šternberka, jménem Leopold. Pod ním zejména nejmenší návštěvníci uvítají velkou dřevěnou plastiku brouka. Děti ze zdejší mateřské školy ho pojmenovaly Kopáč, modelem mu stál údajně páchník. Další tabule je věnována životu ve vodách; je zde však poněkud

Typickým prvkem Zásmucké bažantnice jsou porosty břechtanu popínavého.

FOTO: JAN MORAVEC

v předstihu, protože dávno zaniklý rybník se zde teprve obnovuje (a jeho staveníště dočasně trochu ztěžuje průchod mezi zastávkami 3 a 4). Zdejší úkol, spočívající k přiřazení živočichů a jejich potravy, je asi nejobtížnější ze všech; občas s ním mají problém i dospělí ☺. Čtvrté zastavení – u pětikmeného dubu – je věnováno tomu, co roste či leze pod stromy. Na otočných tabulkách si pak návštěvníci mohou vyzkoušet své znalosti ptáků. Poslední zastavení najdeme při severním okraji obory, u propustku potoka Špandavy pod „císařskou silnicí“ z Kutné Hory do Prahy. Místními je nazýván Jelení tunel a dle tradice jím procházeli jeleni

FOTO: JAN MORAVEC

Velkou atrakcí stezky je dřevěný brouk Kopáč.

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

V rámci zřízení naučné stezky byl upraven nejen průchod přes Jelení tunel, ale i možnost nahlédnout či vstoupit do něj.

z obory do přilehlého zámeckého parku a zpět. Zastávka se věnuje historii obory a „interaktivní doplněk“ donutí kolemjdoucího trochu si protáhnout kostru – na pískovém doskočišti si totiž může vyzkoušet, zda skáče jako blecha, veverka či jelen.

Kudy tam

Oficiální přístup je ze zásmuckého náměstí, kde stojí i „nultá“ informační tabule (obsahově více méně shodná s tabulí první), po žluté turistické

značce. Je to kilometr, a tak pokud si zároveň nechcete prohlédnout město s postupně opravovaným šternberským zámekem a raně barokním františkánským klášterem, je lepší vystoupit z autobusu na zastávce Dupanda, která leží přímo u zdi obory (v rámci budování naučné stezky zde byl upraven nový vstup). Jen 200 metrů od hlavního vstupu do obory (1. zastávky) leží i zásmucké nádraží, to je však v současné době využitelné pouze o víkendech přes léto, kdy sem jezdí historický Podlipanský motoráček. ☺

Autor je redaktorem časopisu.
Kontakt: knd@csop.cz

1

Fotopast – jak na to

Jó, to je panečku věc, tahleta fotopast. S tou si ještě užijeme, až nás to bude mrzet. Teď už nám skrytí tvorové neuniknou. Nemusíme číhat hodiny a dny někde na stezce. Past to udělá za nás. Předem musím říct, že používám fotopast Ltl Acorn 6210 MC a s žádnou jinou nemám zkušenosti.

TEXT VÁCLAV BARTUŠKA

2

I když je fotopast odolná proti vodě, po několika týdnech provozu někde v bažině se do ní vzdušná vlhkost stejně dostane. Pak vám při zapnutí pěkně zajiskří a chcípne. Proto dávám do spodní části k baterkám malý pytlíček silikagelu (obr. 2). Zajděte si do obuvi, tam vám ho nějaká hodná teta dá.

Pokud vám past navlhne a chcípne, vyndejte baterky a vysušte ji na topení.

Pokud namíříte past objektivem proti slunci, dočkáte se toho, že všechny fotky budou černé. Ideálně past nasměrujte zády k jihu, objektivem na sever.

Přesvědčte se, že v zorném poli objektivu není větvička, tráva, stéblo rákosu a podobně. Senzor pasti je dost citlivý. Foukne větřík, stéblo se pohne, fotopast spustí a za týden máte tisíc krásných fotek rákosu.

Fotopast je primárně stavěná na fotografování větších zvířat (divočáci, srny, jeleni...) včetně člověka. Čili snímá ostře od 2–3 m do nekonečna. Menší tvorové jsou na fotkách strašně malí a často rozostření, přijdou-li blíž k objektivu. To se dá lehce vyřešit. Zajdete si do oční optiky a koupíte si skleněné plusové čočky. Čím více dioptrií, tím blíže bude objektiv zaostřen. Na ptáky velikosti káněte to chce tak plus dvě dioptrie, aby byli pěkně přes celou fotku. Čočku nalepíte průhlednou izolepou před objektiv tak, aby šel přibližně střed na střed (obr. 3). Doma si past pustíte a vyzkoušíte si, od kolika centimetrů vám to ostří. Do téhle vzdálenosti pak dáte návnadu, větvičku na sezení apod. Výsledek je na obr. 4.

A je to. Spoustu pěkných zážitků vám přeje Vašek Bartuška. Pá, pá! ☺

Autor je vedoucím oddílu mladých ochránců přírody Volavky Třeboň.

Kontakt: vbvorel@gmail.com

A teď pár tipů, jak na to

Pozor na lidi. Vždycky věšte fotopast někam, kde nikdo nechodí. Nejen kvůli riziku krádeže, ale i proto, že fotopast by v žádném případě neměla fotit lidi!

Past by měla být vodotěsná, ale aby nebyl od deště a sněhu zacákaný objektiv, věším tam takový kšilt vyříznutý z PET lahve (obr. 1).

3

4

FOTO NA TĚTO STRANĚ: VÁCLAV BARTUŠKA A FOTOPAST

U příležitosti 35. výročí ČSOP bychom rádi připomněli jeho prvního předsedu, který stál v čele organizace celých deset let. Jak je v této rubrice zvykem, vypůjčili jsme si k tomu účelu článek, který vyšel k jeho šedesátinám v časopise Naší přírodou (číslo 8–9 roku 1981). Autorem je RNDr. Jan Štěpán, sloh samozřejmě poplatný té době.

Nechce se tomu ani věřit, přece však úřední dokumenty jednoznačně dosvědčují, že koncem letošního roku vstupuje mezi šedesátníky i předseda ÚV Českého svazu ochránců přírody prof. ing. František Hron, DrSc., který se narodil 21. prosince 1921 ve Valtínově na okrese Jindřichův Hradec.

Využíváme tohoto jubilea, abychom prof. Hronovi i tímto způsobem srdečně poblahopřáli a zároveň jej i jeho práci několika řádky blíže představili členům svazu i všem čtenářům časopisu. Ze strohé řeči dokumentů tedy vybíráme jen několik nezbytných údajů a čísel.

Po studiích na Fakultě zemědělské a lesního inženýrství ČVUT v Praze (1947–1951) prochází postupně všemi pedagogickými funkcemi na dnešní Vysoké škole zemědělské. Začíná jako asistent na botanickém ústavu a aplikované botanice zůstává věrný dodnes. V odborné specializaci agrotechniky polních plodin a hubení plevelů vypracoval soustavu opatření, řešící rozvoj rostlinné výroby z hlediska ochrany přírody a životního prostředí. Zdůrazňuje preventivní opatření proti plevelům jak uplatňováním správné agrotechniky, tak omezováním jednostranného používání herbicidů.

Tři desetiletí pedagogické, politické, odborné a další veřejné činnosti prof. Hrona reprezentují desítky funkcí, členství ve vědeckých, oponentních, zkušebních a redakčních radách a komisích, desítky knih a skript, stovky článků, přednášek, expertíz a odborných posudků.

Profesor Hron využívá hlubokých vědeckých znalostí, širokého odborného rozhledu a praxe, i vzácného „kom-

Profesor František Hron

FOTO: PŘEVZATO Z ČASOPISU NAŠÍ PŘÍRODU

plexního“ pohledu pro řešení složitých otázek zemědělské velkovýroby a ochrany životního prostředí. Ve výuce předmětu „Zemědělské soustavy“ váže problémy všech částí této rozvětvené disciplíny se zásadami ochrany přírody a životního prostředí. Prosazuje uplatňování správné agrotechniky z hlediska ochrany půdy proti vodní erozi i ochrany povrchových a podzemních vod před znečištěním dusičnany, pesticidy a zemědělskými odpady.

Milovníkům přírody a zejména světa rostlin nemusíme připomínat obsáhlý třídílný Kapesní atlas rostlin, který od roku 1974 vydává s kresbami akd. malíře O. Zejbrlíka. Odborně zaměřeni čtenáři znají jeho jméno z četných knih o plevelných rostlinách i jako autora kapitoly „Zemědělství a krajina“ v knize „Tvorba a ochrana krajiny“.

A v neposlední řadě si připomeňme, že uplynulé tři roky jsou v bohatě naplňovaném životě prof. Hrona spojeny s budováním naší dobrovolné organi-

zace – Českého svazu ochránců přírody.

Obrázek našeho jubilanta by nebyl úplný bez zmínky o vzácných osobních vlastnostech, kterých si u něj váží široký okruh jeho přátel a spolupracovníků: píli, houževnatosti, skromnosti a upřímnosti, ale i ochotě a připravenosti k nezištné pomoci.

Přejeme proto našemu milému jubilantovi k jeho stálému pracovnímu elánu především pevné zdraví a radost z dařící se práce.

Protože informací o prof. Hronovi není k dispozici zrovna mnoho, dovolujeme si na tomto místě uvést ještě odkaz na článek, který vyšel o dvacet let později – k jeho osmdesátinám – v časopise Rostlinná výroba: www.agriculturejournals.cz/publicFiles/53773.pdf.

Máte-li někdo osobní vzpomínky na prof. Hrona coby předsedu ČSOP, budeme za jejich zaslání vděční. ☺

Vypsal a komentářem opatřil Jan Moravec

S OTTO HOFFMANEM

Otto Hoffmann je jedním z těch, kteří stáli u samých základů Českého svazu ochránců přírody. Zde publikujeme část jeho osobních vzpomínek, týkající se celostátních záležitostí. Celý rozhovor včetně povídání o Městském výboru v Praze bude zveřejněn spolu se vzpomínkami dalších pamětníků a některými archivními dokumenty ve sborníku, připravovaném u příležitosti 35. výročí ČSOP.

TEXT JAN MORAVEC

Kde se myšlenka na založení nové ochránářské organizace vzala?

Ono to v podstatě sahá do hluboké minulosti. V roce 1963 jsem vstoupil do Sboru ochrany přírody Společnosti Národního musea. Z toho se pak rekrutoval TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny, který se později na Ústředním výboru komunistické strany rozhodli v rámci normalizace zrušit. No a já jsem se ještě spolu se třemi dalšími lidmi rozhodl, že bez ochrany přírody to nejde, a otravovali jsme na ministerstvu kultury, kam tehdy ochrana přírody spadala. Ti další tři, to byli tehdy studenti a posléze inženýři Petr Kotlaba a Ivan Karbusický, kteří žijí v Krkonoších ve Vítkovicích, a doktor Jiří Vodička, který tehdy pracoval na ministerstvu financí. Já jsem dělal ve Sklárnách Kavalier. Spolu právě s doktorem Vodičkou jsme spáchali stanovy ČSOP. Ty pak ležely na ministerstvu kultury, kde na nich pracoval pan doktor Vinš. Stále se mu tam něco nelíbilo, trvalo to strašně dlouho, on byl neskutečná žába na prameni. Až jednoho krásného dne – zní to jako pohádka, ale je to pravda – jsem se tam stavil u pana ředitele odboru Chvaliny a říkal jsem mu, že je nejvyšší čas podat je na ministerstvo vnitra, protože by se mohlo stát, že do konce roku to ČSOP nevznikne. Pan doktor Vinš byl zrovna na dovolené, tak on nechal otevřít Vinšův stůl, ty stanovy mi dal do ruky

O založení ČSOP a jeho prvních krůčcích

FOTO: ARCHIV O. HOFFMANNA

nebylo nakloněno, a navíc jsme právě v té souvislosti byli upozorněni, že TIS stejně končí. My nejdřív naivně psali na „kulturu“, tam nám odpověděli, že se to řeší na partaji. Tak jsme se coby bezpartijní mladíci obrátili dopisem tam a tam nám bylo sděleno, že „obroda“ či záchrana TISu není možná a z pohledu celospolečenské poptávky se uvažuje o vytvoření zcela nové organizace dobrovolné ochrany přírody „na socialistických principech“. Důvody pro zrušení TISu byly asi všelijaké; myslím, že nejzásadnější byl v tom, že Otakar Leiský jako ústřední tajemník TISu odmítl provést, jak bylo tehdy „dobrým zvykem“, sebekritiku v rámci normalizací, a protože neměli nějaký reálný důvod ho zlikvidovat, tak zlikvidovali celou organizaci. My ale nic víc nevěděli.

Takže nějaká vize vzniku nové organizace zde existovala již „před vámi“?

Ano, přesně tak, my jsme do toho vstoupili z boku a utvořili jsme to k obrazu svému.

Dle dochovaných materiálů fungoval při ministerstvu kultury přípravný výbor, složený ze zástupců ministerstev. Vy jste byli jeho členy, nebo to byla linie nezávislá na vaší aktivitě?

Cosí jako přípravný výbor existovalo, přišlo mi to však převážně jako diskusní klub lidí odborně fundovaných, ale organizačně nepřilíživých. Když jsme se spojili s ministerstvem kultury, tak jsme se zde sešli právě já jako zástupce naší čtveřice, inženýr Bohumil Reš, kterého jsem znal z Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, doktor Vojen Ložek, doktor Štěpán z Terplánu, JUDr. Radomír Štemberg, což byla taková zvláštní postavička – on byl sice polyhistor, ale na přírodovědné fakultě dělal marxismus-leninismus – a nově pověřenec ministerstva kultury Jiří Antoš. To byl jediný z celé té pracovní skupiny, kterého jsem do té doby neznal, ostatní přešli z TISu. Na víc lidí si momentálně nevzpomínám, že by

tam seděli lidé z ostatních ministerstev, o tom nic nevím. Naše iniciativa však šla po své linii, hlavně v tlaku na ministerstvo kultury, aby vůbec něco bylo. Stanovy jsme připravili my, ona odborná skupina, již asi nazývali přípravný výbor, je akceptovala. Skutečný přípravný výbor začal existovat až po schválení stanov vnitřem a ten byl již asi dvacetičlenný. Ač jsem v něm byl také, tak ho jmenovitě dohromady nedám, ba ani si již řadu lidí nevybavuji.

Vámi připravené stanovy pak Ministerstvo vnitra přijalo, nebo to ještě nějak upravovalo?

Ne, tam už se nic neměnilo. Jediné, co jsme museli opustit, byla myšlenka mít vlastní dorost. To nám zakázali, že nejsme organizace mládežnická a že teda nemůžeme pracovat samostatně s dětmi. To jsme museli vypustit, ale ještě předtím, než jsem je donesl na to vnitro.

V září 1979 se pak sešla ustavující konference. Máte na ni nějaké vzpomínky?

Tam se žádné veselé příběhy z natáčecí neudály, to proběhlo velmi komisně, všechno předem připravené. Probíhalo to klasicky, všechno aklamací, žádné tajné volby, nic takového neexistovalo. Já s tím neměl nic moc do činění, ustavující sjezd připravovalo ministerstvo kultury. Jenom jsem se octnul za zásluhy na té kandidátce, abych tak řekl. A shodou okolností jsem se stal i členem ústředního výboru, kde jsem pak byl dlouhá léta předsedou Komise pro práci s mládeží.

Na ústředním výboru jste měl na starosti práci s mládeží, přestože ČSOP nesměl mít vlastní dorost?

No, nesměl. Ale stejně měl. Nakonec jak Petr Kotlaba, tak Ivan Karbusický a ještě spousta dalších, to byli vlastně

Ing. Otto Hoffmann (*1948)

Jeden ze zakládajících členů ČSOP, v 80. letech člen Ústředního výboru ČSOP a předseda Komise pro práci s mládeží, člen redakční rady časopisu Naší přírodou, tajemník Městského výboru ČSOP v Praze.

odchovanci z mého oddílu, který fungoval až do roku 1995, kdy jsme v rámci restitucí přišli o klubovnu, o možnost se scházet, takže se to rozpadlo. Ale za toho „hlubokého míru“ jsem s děckama naprosto normálně ilegálně pracoval. Komise pro práci s mládeží ovšem byla míněna tak, že se mělo spolupracovat s Pionýrem, eventuálně s kluby turistů. Ale i v té komisi bylo pár lidí, kteří chápali situaci trochu jinak, takže jsme se začali zabývat už tenkrát ekologickou výchovou. Což byla moje parкета i v časopise Naší přírodou, kde jsem působil od začátku v redakční radě.

Ten váš oddíl byl tedy přímo pod ČSOP?

Ano, původně byl pod TISEm a pak pod ČSOP. To byla vlastně jedna z motivačních, proč jsem do toho šel. Jednak ti dva kluci, Petr s Ivanem, ti chtěli pokrýt, protože se angažovali v huculských koních, odtrhli se s nimi od TISu a začali to rozvíjet díky pochopení tehdejšího státního statku ve Vítkovicích v Krkonoších, no a já jsem měl zase zájem pokrýt ty své děti, ten oddíl.

Máte představu, kolik oddílů tehdy pod ČSOP fungovalo?

Co já vím, tak v Praze fungovaly asi čtyři – my, ve dvojce, ve čtyřce a v jednatřicítce, co si vzpomínám. Po republice jich bylo mnohem víc. My jsme to záměrně neevidovali, protože to by zbytečně mohlo prasknout a byl by z toho průser. Nechtěli jsme, aby šli těm lidem po krku. Pak se nám podařilo i to, že existovaly takzvané Kluby Mladých ochránců přírody, to bylo něco napůl jako oddíly, mělo to volnější strukturu, ale taky to fungovalo.

Tehdejší vedení Svazu nemělo přímou vazbu na základky, že?

Nemělo. Byli tam lidé, o kterých jsem už mluvil, kteří přešli z TISu – doktor Ložek, doktor Štěpán, doktor Štemberg. Ale pak tam byla i řada lidí zvenku. Ocitl se tam třeba doktor Slovák, tuším ze Vsetína nebo tam odněkud. Byl to okresní soudce. Nebo prokurátor, teď nevím. Tam vznikla velmi silná organizace a on nad tím držel ochrannou ruku. Objevil se tam také jistý doktor Kříž, paleontolog z geologického ústavu na Malé Straně, což pak byl dlouholetý předseda kontrolní a revizní komise. Ten také nevím, jak se k tomu dostal,

nicméně fungoval od začátku. Pak se tam angažoval třeba profesor Buchar z přírodovědecké fakulty, kapacita přes pavouky. Nebo doktor Bauer ze zemědělské v Brně. Ten byl hodně přínosný, protože se zabýval ekonomikou v ochraně přírody, tedy převáděním ekologických záležitostí do ekonomických čísel. Abychom dokázali vyčíslit škody, protože to nám mlátili stále o hlavu. Ten taky působil v redakční radě Naší přírodou. Pak třeba doktor Pospíšil z Ústavu krajinné ekologie. Celý ústřední výbor vám nevyjmenuji. Byli to lidé převážně od fochu, ale nemůžu říct, že by všichni členové ústředního výboru byli v základních organizacích.

Stále se vracíme k TISu. Jaký vlastně byl vztah zanikajícího TISu ke vznikajícímu ČSOP?

Údajně existovaly nějaké dohody mezi TISEm a ČSOP – ty vznikly z vlastní vůle vedení TISu, nebo k nim byl TIS kýmsi dotlačen?

O tom nic nevím. Já už v té době členem TISu nebyl. Ústřední výbor TISu nás vyloučil; což jsem se mimochodem dozvěděl jen díky tomu, že jsem byl ženat a manželce přišel přípis, že jsme byli spolu s Petrem Koltabou a Ivanem Karbusickým vyloučení. Jinak bych to ani nevěděl, my nedostali žádnou obsílku.

To byla reakce na vaše aktivity kolem vzniku ČSOP?

Nenene. To bylo ještě před tím. Souviselo to s takzvaným Hucul Clubem, který se vytvořil pod 1. základní skupinou TISu, již jsem byl předseda. Koňka tam dělal nějaký Bašta, on tehdy pracoval v divadle S. K. Neumanna, dnes Divadlo pod Palmovkou, ale dělal i jízdního trenéra pro desetibojaře. Tomu se nelíbil způsob hospodaření, tak podal oznámení na hospodářskou kriminálku. Což bylo roztomilé; oni přišli, začali se v tom hrabat... A na to konto, protože jsem u toho jako předseda musel být, tak jsem se s tím svezl. Snažili jsme se tehdy přesvědčit profesora Zlatníka, předsedu TISu, že je to všechno jinak, než je to podáváno. Nicméně jsme byli vyloučení. A pak jsme se začali opravdu intenzivně zabývat tím ČSOP. To, že nás vyrazil, byl bezprostřední impulz. Obávám se, že kdybychom se do toho nevloužili, tak ČSOP vznikalo, protože kolem ministerstva byli všichni hrozně liknaví, ještě několik měsíců, ne-li let. ☒

Odkud beru sílu

Práce v Kanceláři Ústřední výkonné rady je často nelehká. Stohy papírů se kupí na každém stole. Rutinou bývá soustředěné ticho, rušené šustěním lester a tukaním do klávesnice počítače. Čas od času se ale najde příležitost vyrazit ven, při které každému poskočí srdéčko a zajiskří v oku. Pro mě to jsou pravidelná setkání dárců sbírek ČSOP, kdy často navštívím i méně známé a cenné kouty naší krásné krajiny, občasná záchraná akce, jaká byla třeba letos ta v Praze na Vltavě, kdy jsme z bahna šťourali vyschnutím ohrožené škeble, nebo třeba výlety nečekané, ze kterých mám ale zatím radost největší.

Chci mluvit o osobním setkání, o podání ruky s konkrétními lidmi, kteří mají jednu věc společnou, a to lásku k přírodě a nezištné srdce. O lidech, co vidí sebe sama v kontextu prostředí, ve kterém žijí, a kterým je přirozené aktivní jednání v oblasti jeho problematiky.

Nedávno jsem měla tu čest navštívit jednu takovou osobu přímo v jejím domově v Praze. Je jí jedna z našich dlouhodobých dáreků do sbírek Místo

pro přírodu a Zvíře v nouzi, která ve svém pokročilém věku darovala nemalé nabyté dědictví právě na tyto účely. Její rodina se tak stává jedním z nejtědřejších dárců za celou dobu trvání sbírek. ČSOP se rozhodl k této dárcyni vyslat své zástupce, kteří by mohli této neobyčejné paní a její obětavé dceři poděkovat za všechna zachráněná zvířata a vykoupené lokality osobně. Jak milé to bylo setkání! Připadalo nám, jako bychom zašli na návštěvu ke starým známým. Smáli jsme se a bylo stále o čem hovořit. Vzájemně jsme si předávali nadšení, které nás tak spojuje a zároveň naplňuje naše životy trochou toho nesobeckého štěstí.

Nepřály si být nikde jmenovány, přesto jim chci za sebe moc poděkovat a sdělit, že i díky lidem, jako jsou ony, jsem na svou práci tak pyšná. Kež bych ten pocit mohla rozdat všem! Věřím, že takový příklad může být inspirací řadě lidí, kteří si stále stěžují na poměry, politiku a bezpráví. Právě taková setkání mi vlévají teplo do duše a utvrzují v přesvědčení, že krásní lidé existují.

Katka Landová

Stalo se ...

- Na jižní Moravě – v oblasti Ždánického lesa a Politaví – proběhl 6.–8. června v rámci programu Ochrana biodiverzity celostátní floristický kurz Jitřenka III. Třídenní setkání, jehož cílem bylo nejen poznávání rostlin v této botanicky pozoruhodné oblasti, seznámení se s managementem některých lokalit a vzájemné „setkání se“, ale i podrobné floristické mapování dosud opomíjených lokalit, připravil ČSOP Hořepník.

FOTO: L. KRÁUSOVÁ

- V celostátním finále Ekologické olympiády středoškoláků, které proběhlo 12.–14. června v Hradcích nedaleko Českých Budějovic zvítězil tým sdružení Arachne soutěžící za Prahu, ve složení Jasna Simonová, Klára Daňková a Lucie Studená, s počtem 214,5 bodů z celkem 263,5 možných. Jen o jediný bod méně získali druzí v pořadí, soutěžící z Biskupského gymnázia B. Balbína v Hradci Králové. Na třetím místě se v konkurenci 13 družstev z celé ČR umístil tým Gymnázia Jírovce z Českých Budějovic. Bližší informace jsou na www.ekolympiada.cz.

FOTO: PATRIK SLÁMA

- I letos pokračoval program NET4GAS Blíž přírodě. Vybudovány byly naučné stezky Hradiště Libušín (realizátorem ČSOP Kladensko), Zásmecká bažantnice (ČSOP Zásmečky – viz str. 28), Chlum (ČSOP Klenice) a Krajínou povodní (ČSOP Studénka), infopanel a odpočívadlo

v údolí Lušová (ČSOP Orchidea Valašsko) a v Aleji pod Hořínkovou hájenkou (ČSOP Buchovice), před otevřením je naučná stezka Hádecké lomy (ČSOP Pozemkový spolek Hády). Podrobnější informace o zpřístupněných lokalitách naleznete na www.blizprirode.cz.

- Již sedmý ročník kampaně Setkání s přírodou proběhl ve dnech 13.–22. června. Na exkurze po zajímavých přírodních lokalitách v doprovodu odborníků vyrazilo na pět stovek lidí. Návštěvníci viděli masožravé rosnatky i několik druhů orchidejí, mohli pozorovat ledňáčky, čápy, krahulce, volavky, užovky či zmije. Zájemci ochutnali žluté plody staré odrůdy třešně – Dönissenova žlutá – nebo vyzkoušeli chutnost různých druhů bylin (popenec, koží brada, mařinka). Zajímavý program byl připraven i pro rodiny s dětmi: noční monitorování netopýrů pomocí

FOTO: PAVEL JAKUBŮV – 1. MÍSTO VE FOTOSOUTĚŽI SETKÁNÍ S PŘÍRODOU

batdetektorů, hry v přírodě s tematikou motýlů či žab nebo poznávání stop zvířat. Součástí kampaně byla letos i fotosoutěž o zajímavé ceny. Vítězi se stali Pavel Jakubův, Zdeněk Vrbata a Kateřina Feikusová. Vítězné fotografie je možné si prohlédnout na blizprirode.cz/cz/soutezte-nami/fotosoutez-2014/fotosoutez-2014.html.

- Národní kolo 42. ročníku přírodovědné soutěže Zlatý list proběhlo 16.–22. června v Janově nedaleko Dačic. V obou kategoriích zvítězili studenti Gymnázia Jírovce z Českých Budějovic. Podrobnější informace zájemci najdou na www.zlatylist.cz.

FOTO: ARCHIV SMOP ČSOP

FOTO: PETR KOLÍNSKÝ

- Do kampaně Uklidme svět se v rámci její propagace začaly zapojovat různé známé osobnosti. V březnu v Malešicích tak mimo jiné uklízeli herci Národního divadla David Matásek, Filip Kaňkovský a Lucie Žáčková, v říjnu na Barrandově herci a zpěváci Kateřina Kornová, Libor Petřů, Tereza Šefrnová, Jaroslav Sypal, František Nedvěd ml. a Zdeněk Srstka. Samozřejmě nejsou zdaleka jediní. Jen jarního kola se letos zúčastnilo 14 300 dobrovolníků a sesbíralo se 135 t odpadu, z toho z toho 31 t tříděného. Kde se uklízelo a kde se bude uklízet, najdete na interaktivní mapě na webových stránkách www.uklidmesvet.cz.
- ČSOP se aktivně zapojuje do snah o „sestřelení“ tzv. senátního návrhu zákona o Šumavě (v podstatě likvidující ochranu národního parku) a do příprav novely zákona o ochraně přírody a krajiny, snažící se řešit problematiku národních parků systémově. Více o obou připravovaných právních normách v článku Milana Damohorského na str. 25 a v úvodníku.

FOTO: JAN MORAVEC

- Oživení starých odrůd je název projektu, který ČSOP zahájil v srpnu tohoto roku. Cílem projektu, který je podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů, je představit veřejnosti problematiku záchran starých odrůd ovocných stromů. Výsledkem by měla být internetová výběrová databáze starých odrůd, databáze genofondových ploch

Ocenění ČSOP „Příroda děkuje“

obdrželi za 30 let aktivní činnosti v ZO ČSOP Pozoří manželé Kohoutovi.

těchto odrůd i vydání jejich záchranného sortimentu. Dále bude zpřístupněna zájemcům stará pomologická literatura a vytvořena metodika podpory biodiverzity v ovocných sadech.

- Podzimní setkání dárců sbírky Zvíře v nouzi se odehrálo 20. září v Bartošovicích na Moravě, v záchranné stanici s nejdelší historií a nemalou řadou úspěchů, v níž byl letos navíc nově otevřen Dům přírody Poodří (viz str. 18). Účastníků dorazilo dost, i přes dopravní problémy způsobené souběžně probíhajícími Dny NATO na nedalekém letišti Ostrava-Mošnov.

FOTO: ANNA STÁRKOVÁ

- Ve dnech 8.–12. října proběhl kurz základní kvalifikace pro „náctileté“ instruktory oddílů ČSOP s názvem VOYAGE. 16 statečných účastníků ve věku 14–18 let vyrazilo na velkolepou „plavbu“ se zastávkami na ostrovech s názvy jako Uvádění aktivit, Schůzky, Pedagogika, Psychologie, Ekonomie nebo Zdravo. Podzimní barevná Vysočina (Světla nad Sázavou) dokreslila atmosféru nádherných dní.
- Kampaň Naše mokřady (viz článek v minulém čísle KND) má vlastní facebookový profil. Další mokřady můžete do databáze přidávat na www.nasemokradly.cz.

Setkání ČSOP po třinácté

Již třinácté celostátní setkání členů a přátel Českého svazu ochránců přírody se uskutečnilo ve dnech 5.–7. září 2014 na Královéhradecku, v areálu kempu Stříbrný rybník.

TEXT PETRA MILEROVÁ

možné strávit například poslechem tónů linoucích se ze strun kytary.

Na sobotu byl připraven program v nedalekém Podorlickém skanzenu v Krňovicích. Návštěvníci mohli absolvovat komentovanou prohlídku skanzenu a následně i jeho okolí, jízdu na voze taženém koněm nebo se mohli zastavit u ukázek různých řemesel – kování, tesání, tkaní či zpracování lnu. Program ve skanzenu byl zpestřen ochutnávkou domácího chleba upečeného v historické peci a žízeň se dobře hasila výbornou domácí citronádou.

Kromě bohatého programu ve skanzenu bylo možné zúčastnit se i exkurze do záchrané stanice v Jaroměři a na lokalitu Ještěří ráj. Tu tvoří teplomilné stráně, kde je, jak název napovídá, velmi silná populace ještěrky obecné, ale také

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

slepýše křehkého. Oba tyto obyvatele bylo možné během prohlídky lokality spatřit, stejně jako další zajímavé živočišné či rostlinné druhy.

Sobotní večer, opět již v kempu Stříbrný rybník, doprovázela kapela Country Dohoda, prostor byl i k tanci. Při večerní procházce kolem rybníka bylo možné nad hladinou pozorovat poletující netopýry.

Nedělní dopoledne bylo věnované exkurzi na Plachtu. Lokalita, nacházející se v těsném sousedství královéhradecké zástavby, je z botanického i zoologického hlediska považována za unikátní. Členitý terén, zahrnující tůň, rybníky, písčiny, vřesoviště, rašelinné louky, lesní porosty a rozptýlené skupiny křovin, a především lidská činnost (pastva, vojenská cvičení) se společně podílely na vytvoření této významné lokality s vysokou druhovou rozmanitostí. Zasněžení průvodci vyprávěli zájemcům o vzniku přírodní památky i o boji proti jejímu zničení zastavěním. Kdo nechtěl na Plachtu, mohl se zúčastnit komentované prohlídky Hradce Králové.

Na setkání se letos sešlo více jak 170 účastníků z celé republiky. Víkend nabitý programem se vydařil, každý si z něj jistě odnesl pozitivní zážitky. Všichni se už nyní můžeme těšit na další, v pořadí 14. setkání, které se uskuteční tradičně první zářijový víkend, tedy 4.–6. září 2015.

Autorka je pracovnící Kanceláře ÚVR ČSOP. Kontakt: petra.milerova@csop.cz

FOTO: JIŘÍ MORAVČEK

Díky bohatému programu, který připravili organizátoři ze ZO ČSOP Orlice ve spolupráci se ZO ČSOP Jaro Jaroměř, a vydařenému počasí byla tato akce pro účastníky příjemným a zajímavým zážitkem.

Páteční odpoledne bylo věnováno přednáškám na přírodovědné téma. Zájemci se dozvěděli něco zajímavého o houbách, barvách v přírodě a činnosti tažných koní v dnešní společnosti. V podvečer pak proběhlo slavnostní zahájení a po něm následoval večer plný přátelské atmosféry, který bylo

FOTO: KATEŘINA LANDOVÁ

Každoročně se do záchraných stanic pro handicapované živočichy dostávají tisíce poraněných či jinak potřebných zvířat.

ZVÍŘE V NOUZI
český svaz ochránců přírody

Pomozte divokým zvířatům vrátit se domů

Děkujeme za váš finanční příspěvek na činnost záchraných stanic.
Konto sbírky ZVÍŘE V NOUZI:
33553322/0800

www.zvirevouzi.cz

Časopis Naše příroda

Poznávejte přírodu!

S časopisem Naše příroda je to jednoduché! V každém čísle přinášíme zajímavé články se zaměřením na faunu, flóru a zajímavá místa České republiky. Samozřejmostí jsou špičkové fotografie a kvalitní zpracování. Využijte předplatné jako pěkný dárek, který potěší 6× ročně!

PŘEDPLATNÉ ZAJIŠTUJE: SEND Předplatné
tel. 225 985 225 www.send.cz

Půlroční předplatné: 174 Kč
Roční předplatné: 348 Kč
Dvouleté předplatné: 696 Kč

*Rozvíjíme společensky
odpovědnou politiku
ochrany přírody s ohledem
na budoucí generace.*

Blíž přírodě

- Jsme největším firemním dárcem v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů na rašeliništích a evropsky významných lokalitách ovlivněných vojenskými aktivitami.
- Pomáháme chránit ohrožené biotopy rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

www.net4gas.cz

Budte s NET4GAS Blíž přírodě na www.blizprirode.cz!